

Koliko vina se pridelala na Francoskem.

Na Francoskem se pridelala vsako leto poprek blizo 48 milijonov hektolitrov vina. Vsak hektar ga odvrže okrog 23 hektolitrov in na vsacega Francoza ga pride kakih 125 litrov. V teku zadnjih deset let je bila za vino najboljša letina 1875. leta, ko se je pridelalo nad 83 milijonov hektolitrov, najslabša pa 1879. leta z 29 $\frac{1}{2}$ milijonov hektolitrov, lani se je pridelalo tudi le nekaj nad 34 milijonov hektolitrov.]

Kmetijski shod

bode 19. t. m. v Trzinu. Županstvo vložilo je namreč pri c. kr. deželni vladi prošnjo, da bi ona poslala tje deželnega učitelja poljedelstva g. E. Kramar-ja, da bi se posvetovali, na kak način bi se najlože močvirnati travniki okoli Trzina osušili in namakali.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

„Beglücktes Krainerland,
Dem so ein Sohn entsprossen,
Dem dieses Heil erschlossen,
Das solche Gnade fand.“

Tako uskipelo je srce nemškemu pesniku Ignaciju pl. Lazzarini-u, ko je videl mnogobrojne sáde neumornega delovanja preuzvišenega vladike Antona Alojzija. I njemu pritrčila je Kranjska, ter nje sinovi radovali so se, da imajo sobrata tako vrlega, ki je rodú domačega vrli cvet, domovine kinč, stanú duhovenskega najlepši biser in vzor vikših dušnih pastirjev; njim pa največi dobrotnik. Zato bili so mu jako hvaležni in imeli so ga v najboljšem spominu, osobito, da so pomenali po svoji moči njegova budilna in vzorna dela. In kot njegovi vrstniki hraniti ga moramo tudi mi v najboljšem spominu, kajti dobrote, ki jih je trosil pradedom, trosil je in trosi jih še dandanes nam in trosil jih bode našim potomcem. Da se ga pa dostojno in vredno spominjamo, poznati moramo zadostno njega in njegove zasluge. In temu zadostiti hočemo z veseljem vsaj deloma v „Novicah“, tembolj, ker je ravno letos stoletnica njegovega rojstva.

I.

Anton Alojzij Wolf porodil se je 14. junija l. 1782. v Idriji, preslavnem rudarskem mestu na Notranjskem. Oče bil mu je Gašper, c. kr. rudarski uradnik, in mati Kristina roj. Kahl, svojim otrokom preljubeznjiva in preskrbna odgojevalka; imela je namreč še enega sinka Josipa Rajmunda in dve hčerki Marijo in Antonijo Alojzijo. Kakor hitro se je jela razvijati dušna moč v mladem Alojziju, moral je komaj sedemletni deček v domačo šolo, kjer je dovršil na radost roditeljev svojih z dobrim vspehom trirazredno ljudsko šolo in prva dva latinska razreda. Jeseni leta 1794. pelje skrbna mati nadepolnega sinka v Ljubljano, in vpiše ga v tretjo šolo. Stanovanje in rejo preskrbi mu pri neki pobožni stari ženici, ki bi vedela veliko povedati o njem, da bi je ne pokrivala zemlja. Kolikor sem poizvedel, bil je jako marljiv in priden; iger součencev svojih se je udeleževal le redko in to še le potem, ko se je do dobra naučil šolske naloge. V šoli in zunaj šole je bil tih in miren, do součencev

svojih prijazen, a učenikom pokoren. Da je to veselilo roditelja njegova, osobito pa mater, se razume; ali žal, da je nehalo prerano bíti srce plemeniti gospé — umrla je namreč 29. marcija l. 1796., komaj v 40. letu svoje starosti. Jako užaljen, a udan v voljo božjo nadaljuje Alojzij svoje študije, ter dovrši 3 leta pozneje — leta 1799 — poslednji tečaj modroslovja z najboljšim vspehom.

Sedaj bil je na razpotji — kak stan naj bi si bil izvolil? Vsak, ki je poznal njegovo čisto нравno in pobožno življenje, si ni mislil družega, nego da se bode posvetil duhovenskemu stanu. In to je tudi storil, vsaj to je hotela ljubezen, ki jo je gojil od mladih nog do duhovénstva. Radovoljno sprejme ga v semenišče Nj. preuzvišenost Mih. baron Brigido Marenfelški in Brezovški, tedanji nadvladika ljubljanski — tembolj, ker so spričevala njegova svedočila, da je pridobil gojencem stanu duhovénškega mladeniča duhovitega in plemenitega. Marljivo in navdušeno pripravlja se za bodoči stan, ter dovrši preskušnje iz vseh predmetov v vsakem tečaju z odliko; in zato ni čuda, da je bil veselje svojih učiteljev, osobito Jurija Dolinarja, profesorja zgodovine in cerkvenega prava — moža, ki je hranil Alojzija do 94. leta svoje starosti — to je do smrti v najboljšem spominu.

Ker je bil po dovršenih bogoslovskih naukah za svečeniški stan še premlad, posveti ga nadškof Brigido l. 1803. le v subdijakona in dijakona, ter ga postavi za kateheta ljubljanskim rokodelskim učencem; zraven pomagal je nadškofijskemu notarju v pisarni. Leto pozneje 15. decembra, dasi še ni dosegel kanonične starosti, posveti ga nadvladika z dovoljenjem Nj. svetosti papeža Pija VII. — komaj 22 let starega — v mašnika. Štiri dni potem imenuje ga uže stolnim kaplanom in nemškim pridigarjem, svojemu notarju pa pomočnikom. Dušne moči bile so sicer kos težavnemu poslu, nikakor pa telesne; Alojzij boleha in vikš škof poslati ga mora nehoté 2. avgusta l. 1805. za beneficijata v njegovo rojstno mesto Idrijo. Ko nekoliko okreva, podeli mu 10. aprila l. 1806. tudi eno tamšnjih kaplanij.

Takoj ko se mu zdravje utrdi, pokliče ga Brigido zopet v Ljubljano; imenuje ga svojim tajnikom in postavi ga vnovič za kateheta rokodelskim in kupčijskim učencem. Vestno opravlja svojo službo; osobito pa je učencem svojim ne le izvrsten učitelj, ampak tudi skrben oče. Leta 1807. hrepeni po dušnem pastirstvu; v to svrhu podvrže se župnijskemu izpitu (konkurzu) in prebije ga z odliko. Ali človek obrača, Bog obrne. Ko odide nadvladika Mih. baron Brigido Marenfelški in Brezovški na nadškofijski sedež Cipski na Ogerskem, zasede stol odslej škofije ljubljanske Anton Kavčič rodom Idrijčan, ki imenuje Wolfa kmalu po prihodu svojem 31. oktobra leta 1807. notarjem in voditeljem konzistorijalne pisarne in tri leta pozneje še začasnim učiteljem modroslovja na liceji ljubljanskem.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

Med tem, ko je Karol vse te zadeve v nemški državi opravljal, skrbel je po očetovski tudi za Česko, in pri tem je razvijal tako veliko delavnost, da izbuja na začudenje in hvaležnost tudi pozno potomstvo. Karol

Bolezen od začetka do konca traja 6—10 tednov pri vsakem živinčetu. Ko tele ozdravi, ne primejo se ga več v drugo lišaji, čeravno pride z bolno živino v dotiko.

Različna notranja in zunanja zdravila zoper to bolezen so največkrat brezvspešna. Pomaga edino le to, da se zdrava teleta v drug ločen hlev zaprejo in se strogo pazi, da ne pridejo v nikako dotiko z bolnimi. Ko se izprazni hlev, v katerem je bivala lišajasta živina, mora se dobro izkidati, predno zopet zdrava notri pride. Vsa lesenina naj se požge, zid ostrga in na novo omeče, železnina naj se pa dobro razbela; skrbno se mora paziti, da zdrava živina ne pride v dotiko z nobeno rečjo, ki se je rabila pri bolni. Le na ta način so se odpravili lišaji iz hlevov, v katerih so uže leta in leta razsajali in kjer jih je moralo vsako leto tele prestati.

Kako je pa ravnati z bolno živino? Vsled lišajev se koža odlušči in suhe luske pokrivajo v skladih živinče; večkrat se vsled izpotenja luske zlepijo skupaj v trdo bulo, lubu enako; vsled tega dlaka izpade in se pod kožo gnojiti začne. Ko luske odpadejo, dlaka zopet raste in bolezen je konec. Prikaže se pa večkrat potem na drugem mestu.

Bolni živini naj se poklada le lepo seno in naravna močna piča; v začetku bolezen naj se ji dajejo čistilna in prebavljene pospeševajoča zdravila. Drgnenje s petrolejem, z razjedljivo milo, s fotogenom itd. vspešno in hitro zdravi, pa dlaka na takih krajih večkrat potem ne izraste, in lišaji se prikažejo zopet na drugem kraju.

Drug živinorejec nam svetuje sledeče: Luske naj se z ostrim lesenim nožem od kože popolnoma ostržejo tako, da se kri prikaže. Odrgnjene lise naj se potem dobro namažejo s čistim in ne mastnim smolnjakom in potresejo z drobno stolčeno soljo, da se skorja naredi v 3 tednih navadno odpade skorja sama in pod njo je uže zdrava poraščena koža. Pazi naj se pa, da se živinče ne obliže.

Gosp. Konhäuser pa zopet priporoča ločenje zdrave živine od bolne in razkuženje okuženega hleva. Lišaji naj se s čistim oljem ali mastjo mažejo in potem ostržejo. Potem naj se koža pogosto maže z lesnim katranom (Theer), brezovim katranom, z milo ali pa z glicerinom mešanim s karbolno kislino (10:1) in z mlačno miljnato vodo izpira. Oskrbovanje, krmljenje in napajanje ne naredi lišajev. Če je kuretina v hlevu, naj se proč spravi.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

V teh častnih, a težavnih službah preživel je tužne dneve francoske vlade, ki je bila katoliški cerkvi in duhovnikom jako neprijazna — o tem spregovoriti hočemo na drugem mestu; omenimo naj tu le, da še vrhovnemu pastirju ni prizanesla; pregnala ga je v semenišče, med tem, ko se je v škofijski palači mogočno šopiril cesarski namestnik Marmont, za njim Bertrand, Junot in naposled Fouché. In to bolelo je duhovnike, bolelo je pobožno ljudstvo, osobito Antona Alojzija, ki je ljubil svojega škofa kot sin svojega očeta. Milo ga je tolažil in podpiral v tužnih dneh, dokler ni zaspal v Gospodu l. 1814. Njega se je spo-

minjal naš Anton kaj rad posebno v poznih svojih letih; o smrti svojega očeta leta 1841. ustanovil je za-nj zadušnice, ki se beró (vsako leto ena) v stolnici.

Po smrti škofa Kavčiča imenuje ga stolni kapitelj 29. marcija l. 1814. konzistorijalnim svetovalcem in meseca septembra istega leta Nj. veličanstvo korarjem stolnice ljubljanske. Službo notarja škofijske pisarnice opravljal je še vedno in tudi potem, ko ga je imenoval Nj. veličanstvo cesar Fran I. višjim nadzornikom ljudskih šol za škofijo ljubljansko. Ali ne dolgo potem 27. novembra l. 1816. pokliče ga cesar v Trst k c. kr. primorskemu deželnemu poglavarstvu za pravega svetovalca, ter duhovénskega in šolskega poročevalca. Če je bil kedó kje na svojem mestu, bil je tó Wolf. Neutrudljivo skrbel je za povzdigo in razvitek šol bodi-si po mestih primorskih ali pa po deželi. Osobito se je poganjal za nove šole v tistih krajih, kjer jih doslej še niso imeli; zakaj srcé ga je bolelo, vidé, da je mladina brez učenika in poduka. A tudi učitelje je spodbujal in polnil srca njihova z ljubeznijo do svetega poklica.

Da-si sè šolskimi opravili preobložen, odtegoval ni izvrstnih duševnih moči svojih dušnemu pastirstvu, po katerem je toliko hrepenel; da je le mogel, pomagal je duhovnikom tržaškim v svetih opravilih; osobito rad je predikoval ali spovedoval. In to neumorno delovanje na polju šolstva in duhovnega pastirstva ni bilo prikrito dostojanstvenikom cerkvenim in svetnim — vse so videli in podelili mu čast, katero doseže malokedo še le v sivi starosti.

Solnograški prestolni kapitelj namreč je imenoval 20. aprila l. 1823. ljubljanskega škofa, občespoštovanega in priljubljenega Avgusta Gruber-ja, knezonadškofom solnograškim, kamor se je preselil visoki gospod 15. januarija l. 1824. Kedo mu bode naslednik? Govorilo in ugibalo se je mnogo, dokler ne izvoli cesar 27. februarija istega leta naslednikom visokoučenega in mnogozaslužnega Antona Alojzija Wolfa, častnega korarja in vladnega svetovalca tržaškega. Takoj je potrdil volitev Nj. svetost Leo XII. uže 12. julija istega leta. Posvetil ga je pa 30. oktobra nadškof Walland v Gorici. Kako se je veselila Kranjska prihoda svojega sinú in ljudstvo svojega škofa, svedoči njega sprejem in sprevod o nastopu uzvišene službe zadnji dan meseca oktobra l. 1824.; pomikal se je pa sprevod med zvonjenjem zvonov ljubljanskih cerkvá, iz nunske cerkve, mimo zvezde, čez kongresni trg, skoz gospodske ulice, čez Breg, preko Ljublanice po šentjakopskem mostu, stari trg, mimo magistrata v stolno cerkev. Vdeležilo se je sprevoda ljudstva na tisoče. Vsi mestni duhovniki in mnogo dekanov, župnikov, kaplanov iz dežele, kakor tudi bogoslovci — prišli so ravno iz počitnic — spremljali so ga v cerkveni opravi; dijakov nižjih in srednjih šol z učeniki in profesorji, ter uradnikov in vojakov višjih in nižjih niso pogrešali. Tudi Idrija, rojstni kraj novega škofa, poslala je svoje namestnike. Z eno besedo, počastilo je vse nadepolnega vikšega pastirja in želelo mu presrčno najboljšega vspeha v vzvišeni in velevažni službi. In z najboljšim vspehom je tudi deloval in pridobil si kmalu neizvenljivih lavorik; a predno o njega zaslugah govorimo, omenimo naj tó le, da ga je imenoval Fran I. uže dve leti po nastopu škofije knezom. Naj stvar razjasnimo.

Uže 26. maja l. 1533. dodelil je cesar Ferdinand škofu Krištofu pl. Ravbar-ju in vsem njegovim naslednikom častno imé „knez“. Istega imena so se tudi vsi posluževali, dokler ne spremeni papež Piji VII. ljubljanske nadškofije — uživala je to častno imé le od l. 1788. — s pismom „Quaedam tenebrosa caligo“ 21. avgusta leta 1807. le v škofijo in je ne sklenje nepo-

srednje z apostolskim rimskim sedežem. *) Tako sta bila tedaj Anton Kavčič in Avgustin Gruber le škofa in tudi Wolf, dokler ne podeli cesar 12. januarja l. 1826. škofiji častnega imena „knežije“. A da je Fran I. ravno sedaj zopet podelil škofiji častno imé, dal je povod gotovo tudi čili vztrajni škof Wolf, ki je gojil najboljše nade, da bode do zadnjega zdihleja delal in živel za prosep sv. cerkve in tudi skrbel za časni blagor svojega naroda. In vse to se je tudi uresničilo.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

Tudi trgovino je Karol jako podpiral. Da bi se tem bolj povzdignila, podelil je mnogih svoboščin vzlasti praškim trgovcem, ki so bile tadanjim razmeram jako prikladne. Tako na pr. je moral vsak trgovec, kateri je skoz Prago šel, svojo robo za nekaj dni na trg postaviti; gostje, to je, tuji trgovci, niso imeli med seboj brez posredovanja praških trgovcev kupov sklepati; veljavo je imela samo česka mera in vaga, in še druge take naredbe, s katerimi so bili tuji trgovci omejeni. Nasproti temu pa je trgovcem praškim podeljeval vsakojakih predpravil tudi v državi nemški. Skrbel je za vsestransko varnost na cestah in potih, vravnaval je plavto po rekah, vredil mero in vago, in sploh vsestransko olajševal promet. Dobro so si pomagali z velikodušno podporo Karolovo tudi obrtniki, kateri so v tem času dokončali svojo uravnavo v tako zvane cehe, po katerih se je rokodelstvo bolj in bolj razvijalo.

Veliko je skrbel Karol tudi za vsestransko povzdigo gospodarstva, vzlasti umnega obdelovanja zemlje, kajti previdel je, da to je vir občnega blagostanja. Dal je izkopati mnogo vodojemov, da se je voda s polja odtekala, in tudi druge je na to vnemal. Da bi se proti lakoti zavaroval, dal je po deželi mnogo žitnic postaviti in v njih žita nasuti za slabe letine. Okoli Prage in na drugih ugodnih krajih je dal trsje zasaditi, ki ga je dobival iz Avstrije, celó iz Burgundije; v tem času je bil zasajen v Pragi tudi prvi botanični vrt od dvornega apotekarja Angela iz Florence.

Čez Veltavo iz Starega Mesta na Malo Stran je dal postaviti nov kameniten most. Trg Vari je na mesto povišal in s predpravilami nadaril, ki se še dandanes po njem „Karlovi Vari“ imenuje. To mesto je dandanes dobro znano, kajti iz vseh krajev sveta potujejo premnogi bolniki k gorkim zdravilnim vrelcem zdravja iskat.

Tudi so bili za časa Karolovega Čehi najbogatejši in najslavnejši na vsem kristijanskem svetu, tako da so ljudje z začudenjem na nje gledali. No, in Čehi so s hvaležnostjo Karola „očeta domovine“ nazivali, kakor še nobenega vladarja pred njim. Pripoveduje se, da so vzlasti Pražani bili tako premožni, da je nek meščan, kateremu je bil Karol dolžan 100.000 zlatov, odpustil kralju ves dolg samo zato, kar ga je bil na kraljevsko pojedino povabil.

Sedaj se ozrimo še na druge spomina vredne dogodke.

Leta 1348. je divjal po Evropi strašni pomor „črna kuga“. Kdor je za njo umrl, počrnel je po vsem životu

in koj gnjiti začel. Najbolj je ta kuga kosila niže ubogo ljudstvo in ga je neizmerno mnogo pokosila. Ljudstvo si je jelo domišljevati, da vsega tega zlega so krivi judi, češ, da v vodo strup vlivajo in tako ljudi ostrupujejo. Hrup proti judom je bil čedalje večji in silnejši, vzlasti po nemških obrenskih pokrajinah, kjer je razdražena druhal mnogo judov pobila. Čehi niso okusili te strašne šibe božje, ko nasproti je v sosedni Avstriji bil tak pomor, da je samo na Dunaji po 900 ljudi na dan umrlo.

Tega leta se je pokazala na Českem nova verska družba tako zvanih m r s k a č e v. To so bili pobožni sanjači, ljudje vseh stanov, kateri so se v tropah z bičem v roki okoli klatili, do krvi se pretepali, eden drugemu grehov se spovedovali, češ, da bodo jezo božjo potolažili. Trdilo se je o njih, da pod to nabožno kriuko skrivajo mnoge nagnjusnosti. Če tudi ni bilo res, kar se je o njih govorilo, vendar se ni moglo trpeti njihovo neslano počenjanje, in to tem manj, ker so začeli tudi mnogi nemodri domači ljudje svoja vsakdanja dela in opravila in rodovino zapuščati in se ž njimi vlačiti. Vzlasti jim je na pete stopil nadškof Ernest in konečno se mu je posrečilo to sanjarsko sodrigo iz Českega pognati.

Aprila meseca l. 1349. je pripeljal Karol v Prago svojo drugo ženo Ano, ki je bila dne 1. nov. tistega leta slovesno okronana.

Decembra meseca pa je podelil Karol bratu svojemu Janezu dedično v fevd mejno grofijo moravsko pod nadgospostvom krone česke. Vendar niti Janez niti njegov rod ni imel s tega pravice k nasledovanju na Českem, dokler bode Karolovo potomstvo v moškem kolenu živelo. Pri tem so se tudi dogovorili, da škofija olomuška in kneževina opavska pridete kot fevd brezposredno pod krono česko in nikdar pod mejno grofijo moravsko.

Dne 17. januarja l. 1350. je porodila kraljica Ana Karolu sina, ki so ga krstili na imé Vaclav, in oče ga je dal nemudoma priznati od stanov za svojega naslednika na prestolu českem. Ali radost ga je kmalu minula, mladi Vaclav je uže naslednjega leta umrl, in kraljica Ana ni mogla potolažiti moža svojega z novim dedičem.

Tega leta sta se Karol in Ludovik bavarski popolnem pogodila. Ludovik je Karolu poslušnost obljubil in mu dragocenosti državne izročil, katere je po smrti svojega očeta cesarja Ludovika pri sebi obdržal. Zato pa se je Karol odrekel vsemu pravu do Koroške in Tirolske in se zavezal, da hoče pri papežu izposlovati, naj bi Ludovik in bratje njegovi rešeni bili cerkvene kletbe. Zadeva lažnjivega Valdemarja se je imela sodnijski rešiti na prihodnjem državnem zboru. Po dragocenosti državne je poslal Karol škofa olomuškega in najvišega grajskega grofa praškega Viljema Landsteinskega, ki sta jih v Mnihovem slovesno prevzela in v Prago pripeljala. Ko sta se bližala Pragi, šlo jima je naproti vse duhovenstvo z nadškofom na čelu, množica velikašev in brez števila ljudstva. V svečanem sprevodu so nesli ta odličja najpreje na Višegrad, in potem so jih položili v novo kapelo sv. Vaclava v glavni cerkvi praški. Ko je bil Karlstein dodelan, bile so te svetinje va-nj prenesene.

O poletju tega leta je došel v Prago znamenit mož tistega časa, glasoviti Italijan Cola di Rienzo. Bil je nadarjen z izrednimi dušnimi zmožnostmi, iskreno je ljubil svojo domovino in je zato bitko obžaloval tadanji njen propad in razdrobljenost. On si je postavil za svrho življenja, da obnovi davno slavo Rima, katero mesto je hotel povzdigniti v glavno mesto Italije pod enim vladarjem. Res je dosegel toliko, da je za nevnazočnosti dvora papeževega, ki se je bil v Avinjon preme-

*) Neposrednje z rimskim sedežem v zvezi bila je škofija ljubljanska le do l. 1830., to je, dokler ni postal goriški nadškof njen metropolit. Pis.

Gospodarske novice.

Razstava perutnine in tičev

bo letos v Gradci od 25. do 29. marca. Razstavili se bodo: petelini, kokoši, kopuni, golobi, gosi, purani, lepotični in tiči pevci, zaklana perutnina, orodje, spisi, sprave, tičniki itd. Kdor hoče tje kaj poslati, naj se oglasi pod naslovom: „Geflügelzuchtverein. Graz.“

Razstava pitane živine na Dunaji

bode trajala tri dni, 31. sušca, 1. in 2. malega travna tega leta; to naznanja se kmetovalcem, živinorejcem in živinotrgovcem s pristavkom, da se naznanilni listi pri družbi kmetijski v Ljubljani dobivajo.

Novo drevo

sestavil je g. Remškar, župan na Brezovici. Drevo je leseno in z železom okovano. Glavna stvar pri tem drevesu je, da je deska vretenčasto zavita, kakor pri železnih drevesih. Ljudje to drevo zelo hvalijo, ker zemljo popolnoma obrača; zraven tega pa tudi živina veliko manj trpi.

Število velikih posestnikov

na Štajarskem je vsled nove uravnave gruntne davka pomnoženo za 37, na Koroškem za 3, med tem, ko se je na Kranjskem za 1 skrčilo.

Kaj je vzrok rakove kuge?

Ko smo v številki 6. „Novic“ o tej bolezni pisali, izrazili smo tudi željo, da bi nas veselilo, ako bi nam kedo kakega okuženega raka poslal. Dobili smo kmalu tri mrtve rake iz Kostanjevice, katere smo natančno preiskali. Našli smo v repu veliko malih pičic, katere niso družega, ako jih z drobnogledom gledamo, kakor mali črvički, prej ko ne kaka „Distoma“. Želodeci bili so kakor mehurji z zrakom napihnjeni. Mislimo, da je vzrok tej bolezni ravno tisti, kakor na Nemškem. Kako bi se ta bolezen ozdravila, tega sedaj še nihče ne vé.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

II.

V prvi vrsti posvetil je Anton Alojzij življenje svoje sveti cerkvi, ki je osobito za časa njega potrebovala voditeljev neumornih, neustrašljivih. Res je pač da so potihnili viharni dnovi francoske prekucije in da je že krila črna zemlja ostanke francoskih enciklopedistov in družih sovražnikov vere prave — a duh njihov živel je še in razširjal se daleko okrog, ter pridobil mnogo čestilcev tudi v pokrajinah naših. In potem mogočni Napoleon! Koliko ran je vsekali on katoliški cerkvi tudi v Iliriji (obsezala je skoro vse slovenske pokrajine) in posebej v škofiji ljubljanski! Pregnal je po svojem namestniku Marmontu 14. junija leta 1810. iz Ljubljane oo. kapucine, ter kmalu potem 8. marcija l. 1811. usmiljene brate, dasiravno je mesto in dežela za-nje prosila. Odpravil je tudi kapitelj novomeški in postavil na njegovo mesto župnika z letno plačo 1000 frankov. Segal je v

pravo cerkveno še globokeje; odpravil je več praznikov; le nedelje smeli so praznovati in praznike: Rojstvo Kristovo; Vnebohod Kristov in Marijin, ter praznik „Vseh svetnikov“. Novo leto praznovali so le svetno, kot narodni praznik. A da bi vir prave časne in večne sreče preje zatrl, ugladil je pot tudi prostozidarjem, ki so ustanovili v Ljubljani 1. svečana l. 1812. ložo pod imenom: „La R. □ (Respectable loge) Franco-Illyrienne, sous le litre distinctif des Amis du Roi de Rome et de Napoleon“ — „Čestita franko-ilirska loža sè značivnim naslovom „prijatelji kralja rimskega (to je Nap. sinú, ki se je porodil 20. marcija l. 1811.) in Napoleona“. In zlobna družba izvrševala je nalogo svojo tem lajše, ker se je uže prej razširila kužna bolezen Jozefizma in Janzenizma. Ali k sreči zazvoní mrtvaški zvon francoski vladi 2. oktobra l. 1813.; cesar Fran I. vlada zopet pokrajine slovenske in stvar obrača se vidoma na boljše. Cerkvi in državi sovražna družba razpade, in rane, katere je vsekala francoska sila cerkvi, se celé; a z celé se še le pod Anton Alojzijem, ki je neumorno zatiral zmote osobito Janzenizma in priboril katoliški cerkvi v škofiji svoji moč in boljšo prihodnost.

Dobro vedoč, da so dobri duhovniki glavni steber cerkvi in njenemu blagostanju, pomnožil je število njihovo. V to svrhu naprosil je vlado, da vzdržuje vérski zaklad v semenišči ljubljanskem ne le 50, temuč 80 bogoslovcev; in v to privoliti je morala vlada tem prej, ker so se meje škofijske razširile. Odvzel je namreč Pij VIII. s pismom: „in supereminenti apostolicae dignitatis specula“ 16. julija l. 1830. škofiji tržaški dekaniji: postojnsko in bistriško, goriški pa vipavsko in sklenil jih z ljubljansko; tri leta pozneje dobila je še faro motniško v kamniški dekaniji tako, da so bile odslej meje deželne tudi škofijske.

Ali prevzvišeni knez ni hrepenel le po mnogih duhovnih pastirjih, temuč želel je tudi, da bi bili vsi dobro izurjeni in temeljito izobraženi. Zato preskrbel je mladim bogoslovcem dobrih učiteljskih moči, ki so napajali srcé in dušo njihovo sè čistim studencem čednosti in ved. Da bi pa imeli vedno le domače učitelje, poslal je, če ne vsako leto, vsaj vsako drugo ali tretje leto enega ali dva najboljših bogoslovcev (po dovršenih bogoslovskih študijah v semenišču ljubljanskem) na Dunaj v Avgustineji, da bi učili se tam višjega bogoslovja in napravili izpit za profesorje bogoslovske.

In še drugače je skrbel, da so se temeljito izobražili duhovni gojenci. Priporočal jim je gorko semeniško knjižico in podaril 1856. l. 5000 gold. v to svrhu, da nakupi knjižničar iz obresti glavnice najboljših in najnovejših bogoslovskih knjig. Ker se pa mora duhovnik, bogoslovske šole dovršivši, še vedno učiti in izobraževati, ustanovil je l. 1854. glavnico 8000 gold., da nakupi semeniško vodstvo iz obresti vsako leto bogoslovskih knjig, ter jih razdeli med uboge novoposvečene mašnike četrtega leta. *)

Da bi pa uže v duhovensko semenišče dohajali vrli mladeniči zdravi na duši in telu, sklenil je kmalu potem, ko je nastopil stolico škofije ljubljanske, prej ko mogoče ustanoviti mladeniško semenišče. Ta želja izpolnila se je vikšemu pastirju leta 1846., kder osnuje zavod prav tako, kakor zapoveduje in priporoča sv. katoliška cerkev v 23. seji vesoljnega Tridentinskega zbora. Dotični ukaz se glasi:

„Ker je mladost, ako se varno ne vodi, zelo nagnjena k posvetnemu veselju, in ker ne ohrani nikedar brez pomoči vseмогоčnega Boga pravega vérnega duhá, osobito pa, ako se ne vadi od mladih let v pobožnosti

*) Odstotki znižali so se o dunajskem borsnem „krahu“ zdatno.

in sveti veri; — zato velevala sveti zbor, da vse nadškofije, škofije in druge večje cerkve svojemu premoženju in velikosti škofije primerno število mladeničev iz mesta, iz škofije, ali, ako jih onda ne dobé, iz dežele v semeniščih — ki naj se zidajo blizu škofijskih cerkvá, ali če škof določi, na kakem drugem pripravnem kraju — hranijo, pobožno izredé in v duhovskih vednostih izučé. V semenišče pa sprejemajo naj se mladenči, ki so vsaj 12 let stari in zakonski; da znajo dovoljno brati in pisati, ter nado gojé, da se bodo za vselej posvetili cerkveni službi.*) Sveti zbor hoče, da se izvolé zlasti otroci ubogih, a vendar ne odreka tudi otrokom imovitih rediteljev sprejema v mladenišnico, da se le sami preživé, ter z lepo npravnostjo svedočijo, da hočejo služiti Bogu in cerkvi.“ (Dalje prih.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

Leta 1353. je umrla kraljica Ana, Karolova druga žena. Karol se je še tega leta vnovič oženil in vzel Ano, sorodnico kneza Bolka svidnickega in javorskega, kateri edini na Šlezkem do sedaj ni hotel priznati nadvisosti kralja českega. No sedaj, ker je bil brez dece, imenoval je ženo Karolovo za dedičinjo. Ana je bila okronana najprej v Pragi kot česka kraljica, in pozneje v Ahenu kot nemška.

V Falci je nakupil v tem času Karol več mest in gradov kroni česki, tako da so potem njene meje rezale skoro do Norimberka.

Leta 1354. je povišal Karol rodno svojo grofijo Luksenburg na vojvodino in jo svojemu bratu Vaclavu izročil. V tem času je tudi na Nemškem prav mnogo zadev vredil, vzlasti je skrbel o tem, da poravná večne ondotne svaje, in to tem bolj, ker je bil sklenil prihodnje leto na Italijansko iti in se v Rimu za cesarja okronati.

To pot je nastopil Karol proti koncu septembra meseca l. 1354. iz Norimberka, pa le z malo peščico vojniki, in to zategadel, ker je namera njegova pri tem bila vsa druga, kakor so jo imeli do sedaj njegovi predniki, kateri so hodili po krono cesarsko. Pred njim so vsi cesarji, kateri so šli v Rim se okronat, na vso moč tiščali na to, da obnové svoje gospostvo nad Italijo, ki je bila razdrobljena na več malih kneževin in ljudovladic. Vse te so pač po imenu priznavale cesarja za svojega gospodarja, dokler je z vojsko, ki jo je seboj peljal, na Italijanskem stal. Kakor hitro pa je jel pokazovati kakor si bodi dejansko moč nad njimi, začeli so se upirati, in zato noben tak polazek cesarja v Rim ni minul brez mnogih bojev z upornimi fevdniki italijanskimi. In naposled, ko je cesar obrnil hrbet Italiji, zginila je poslednja senca njegove važnosti, in bedna Italija je koj postala pozorišče nepretrganih bojev zasvajenih mest, pa zemlje in plena željnih vladarčkov. Karol je iz lastne skušnje poznal Italijo, dobro je vedel, kako malo morejo trpeti tujce Italijani, zato ni poslušal glasu onih, kateri so ga kot osvoboditelja v Italijo vabili. Vse do sedaj je Nemška najboljo svojo moč trosila v Italiji brez slehrnega dobička. Modri Karol pa ni hotel ljudi klati in denarja zapravljati za ljubi nič. Zadovoljen je bil z naslovom cesarskim in s priznanjem nadvisokosti svoje. Zato je pisal papežu, da bode po dovršenem kronanji še tistega dne iz Rima šel.

Mnogi politični idealisti so Karolu takovo mišljenje za zeló vzeli, no, on se ni zmenil za nje, delal je po svoji previdnosti in po svojih skušnjah, zato se je mu tudi posrečilo rimski polazek nenavadno srečno izvesti. Z malim spremstvom je mirno došel v Mantovo, kjer je delj časa ostal. Le-sem so prihajala poslanstva z vseh krajev in ga pozdravljala kot svojega gospodarja. Od todi še le je pisal na Nemško in Česko, da mu pošljejo dobro oroženih vojnih oddelkov kot navadno spremstvo v Rim. Med velikaši italijanskimi, kateri so mu drage volje se poklonili, bili so tudi močni bratje Visconti, kateri so vladali v Milanu nad velikim kosom Lombardije, nad Bononijo in Genova, in kateri so samo tega prosili, da bi jih imenoval svoje vikarje v Milanu. Karol jim je vse to drage volje storil, in na to je dne 11. januarja l. 1355. imel slovesen vhod v Milan, kjer je bil okronan z železno krono lombardsko. Od todi se je podal v Pizo, kjer so ga pričakovali od papeža poslani kardinali, da ga v Rimu okronajo.

Med tem so dohajali k njemu vojniški oddelki iz Nemškega in Českega, in z njimi je prišla tudi kraljica Ana, Karolova žena, da bode z njim ob enem okronana. Vzlasti pa je iz Českega došlo mnogo najveljavniših velikašev, med njimi tudi praški nadškof Ernest, pa škofa olomuški in litomišelski vsak s svojim oroženim oddelkom in z lastno zastavo. Razen teh so bili v spremstvu Karolovem trije patrijarhi, množica tujih nadškofov, škofov, knezov in druge odlične gospode. Tudi Italijanov se je pridružilo do 10.000 konjиков. S tem sijajnim spremstvom je odrinil Karol dne 10. marca iz Pize, in dne 1. aprila je došel pred Rim, kjer se je vojna njegova všotorila. Karol z dvorniki svojimi v romarski obleki je skrivaj šel v glavno mesto vsega kristijanstva in je naslednje dni opravil nepoznan svojo pobožnost na svetih krajih. Na véliko soboto pa se je pokazal slavno v Vatikanu in kronanje na prihodnji dan odločil.

Na vélikonočno nedeljo se je vzdignil s svojo spremno vojno in jo sijajno peljal v mesto na slovesno kronanje. Po kronanji je poldrug tisoč svojih spremljevalcev na viteze opasal. S krono na glavi, z žezlom in državnim jabelkom v roki je stopal s cesarico iz Vatikana v Lateran, kjer je bilo sijajno gostovanje. Stregli so državni knezi na konjih. Potem je odšel še tistega dne, kakor je bil obljubil, z vso svojo vojno iz mesta.

Ker se Karolu ni bilo bojevati z nobenim neprijateljem, izpustil je sedaj večino vojne domú. Obdržal je samo 1200 konjиков, s katerimi je dne 8. maja se v Pizo vrnil. Tu je pa vendar skusil to, da ni bilo še nobenemu cesarju dano priti brez boja in prelivanja krvi iz Italije.

Kakor v vsakem večem mestu italijanskem, tako ste bili tudi v Pizi dve stranki, kateri ste po nadvladi sezali: Bergolinovci in Raspantovci. Stranki ste v svoj razpor zapletli tudi cesarja, da bi se tako okoristili. Dobro sporazumljenje cesarjevo s Florenčani, glavnimi neprijatelji pizanskimi, dalo je povod govorici, kakor da bi cesar zelo nakanjal tej stranki, in nasledek temu je bil, da je nastala v Pizi silna razkačenost. Ponoči je nenadoma se pokazal ogenj v svetovalnici, v kateri je cesar s cesarico stanoval, in se je tako brzo razširjal, da sta se komaj rešila v sosedno hišo. Svetovalnica je zgorela in z njo vred tudi orožarnica mestna. To nepriliko so vpotrebili neprijatelji cesarjevi, in jeli ljudstvu trditi, da je bilo na ukaz cesarjev zažgano, da so Pizanci prišli ob orožje in bodo tako tem laglje potlačeni od svojih neprijateljev Florenčanov. Ta nakana se jim je dobro obnesla, kajti koj naslednjega dne je bilo vse mesto pokonci, Bergolinovci in Raspantovci so bili vsi en mož. Po ulicah so delali zagraje, vrata so zastavili in razkačena druhal je tulila: „Pobijmo cesarja!“

*) Sprejemajo se pri nas sedaj gimnazijci pričeni s tretješolci.

v Škocijanu 3, belec Anglež domačega plemena, svitel rujavec angleške mešane krvi in temen rujavec angleški Radovčan.

V postojnskem okraji 4:

V Postojni 2, vranec in čokoladen belec, Lipičan;
v Kosezah 2, meden belec in rujavec Lipičan.

V logaškem okraji 2:

V Cerknici 2, belec in rujavec, Lipičana.

V novomeškem okraji 2:

V Grmi 2, svitel rujavec mešan jutrovec in rujavec Anglež.

V kočevskem okraji 5:

V Ribnici 3, svitel rujavec Lipičan in 2 medena belca jutrovca mešane krvi;
V Kočevji 2, meden belec jutrovec mešane krvi in meden belec Lipičan.

V metliškem okraji 1:

V Metliki 1 višnjev rujavec Lipičan.

V litijskem okraji 1:

V Velikem Gabru 1 meden belec Lipičan.

V kamniškem okraji 1:

V Trojanah rujavec Norfolčan.

Zivotopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

II.

(Dalje.)

Cestita duhovščina sprejela je to poročilo z radostnim hvaležnim srcem, ter tudi svetni domoljubi in prijatelji uboge mladine veselili so se blazega početja. Usojamo si tu navesti, kar piše o Alojzijevišči naš nedomestljivi, neumrljivi voditelj dr. Bleiweis v „Novicah“ l. 1846. str. 179:

„Njih ekscelencija, milostljivi ljubljanski knez in škof Anton Alojzi so z začetkam letošnjiga šolskiga leta osnovali v Ljubljani blagorejno za mladenče, za katero jim bo naša domovina vedno vedno hvaležna. Modrimu knezu, ki natanko poznajo potrebe naše šolske mladine, je že davnej skrb pri srci bila, kako bi se pomagati dalo pridnim pa ubogim mladenčam, zlasti tistim, ki poklic h duhovskemu stanu v sebi občutijo, de bi brez težav, ki jih uboštvo sabo prinese in dostikrat nar boljšim glavam pot v šole zapira ali jih saj v boljšim napredovanji zadržuje, zamogli svoj visoki namen doseči.

Milostljivi knez so tedaj sklenili v Ljubljani sobivališče (Convict) napraviti za kranjsko mladost, kjer bojo pridni in ubogi učenci od prve latinske šole noter do desete razun obleke z vsim prevideni, kar jim je za živež in za njih dušno in telesno omikanje potreba. Vadili se bojo tukaj tudi spodobne vnanje obnaše in lepiga zadržanja, kakoršniga je v sedanjih časih vsakemu človeku, naj bo stanú kakoršniga si bodi, silno potreba.

Ti napravi so dali milostljivi škof Anton Alojzi imé: „Alojzjanum (Alojzjevše ali Alojzevo) zato,

ker so mladost te blagorejne posebnimu varstvu sv. Alojzja priporočili, ki je bil od nekdej pobožnim mladenčam narlepši izgled.

Vsak domorodec, ki svojo domovino resnično ljubi, mora hvaležnega srca spoznati neizrečeno dobroto, ki so jo milostljivi knez s to napravo kranjski deželi skazali in ktera zasluži, de jo vsak ljudomil rojak po svoji moči podpira. Kér pa Alojzjeviše ima posebni namen, blage mladenče za duhovski stan zrediti, in kér bo ta mladenšnica vedno imé in čast duhovne naprave obdržala, vsak sam previdi, de jo bojo zlasti duhovni gospodje s posebnim veseljem podpirali.“

To se je tudi uresničilo. Uže prvo leto darovalo je 565 kranjskih duhovnikov 7225 gold.; med njimi so posebno globoko v žep posegli: prof. Metelko, ki je daroval 630 gold.; Šlakar, c. k. vodja ljublj. mestnih normalnih šol, 300 gld.; Cipler, župnik višnjegorski, 215 gld.; dekan Dolenc in župnik Holzappel vsak po 200 gold. Tudi dva duhovnika škofije lavantinske podarila sta mladenšnici, eden 100, drugi 50 gold. Izmed svetnih dobrotnikov daroval je prvo leto največ (50 gold.) Edvard pl. Scheuchenstuel.

Zopet drugi duhovni in svetni dobrotniki darovali so uže prvo leto žita in družih stvari za vsakdanje potrebe. Pozabili niso tudi na domačo semeniško kapelico, katero je blagoslovil 10. oktobra l. 1847. stolni dekan Karol Zorn. Tako jej je daroval zvonar Anton Samasa 6 lično izdelanih svečnikov; dekan Zorn dvoje mašnih knjig; nune ljubljanske in loške cerkvene obleke itd.

In kakor prvo leto, donašali so dobrotniki tudi druga prihodnja leta zdatnih doneskov, tako, da je brojila glavnica sama (brez družega premoženja) o smrti velikodušnega mecena 40.023 gld. 12¹/₂ nov. *) Donašali so pa tem rajši, ker je skrbel milostljivi knez s prečestitim vodstvom neumorno, da je mladenšnica častno spolnovala svoj namen. Donašal ni le namreč še vedno zdatnih darov, temveč pohodil je vsaj vsako lelo enkrat Alojzijance, ter slehernega posebej spodbujal k marljivosti in pravemu krščanskemu življenju.

In res! gojenci, svojim dobrotnikom hvaležni, učili so se z najboljšim vspehom in tako gojili najboljše nade, da bodo vrli učitelji človeštva v oziru dušnem in svetnem. Dasi so pa bili hvaležni vsem svojim dobrotnikom, gojili so vendar najtoplejša čutila hvaležnosti do svojega preskrbnega očeta, prevzvišenega kneza Antona Alojzija; in prav so imeli, da so mu zapeli v zahvalo o njegovi zlati maši sledeči sonet:

„Zmed rož, ki Tvoja roka jih vsadila,
Ki ljubeznjivo za-nje še skrbi,
Narlepši milši ena zeleni, —
O de bi vedno rosa jo pojila!

Je Alojzjeviše, ki ga je naredila
Dobrote Tvoje milost, de stoji
V zavetje mladih src nedolžnosti, —
O deb' ta rož'ca nikdar ne vsahnila!

Zatoraj radi bi cvetlico vili
U venec, ki plete ga ljubezen Ti —
Dovoli to nam, oče dragi, mili!

Cvetlico, ki nam v srcu je pognala,
Ki v srcu vsem nam klije, zeleni,
Ti podamo — presrčna je zahvala.“

In čuti hvaležnosti bili so še toplejši po njega smrti, ker je imenoval v oporoki svoji Alojzijevišče

*) Sedaj broji nad 100.000 gold.

svojim glavnim dedičem — želeč, da bi bilo vir vrlih in vzornih duhovnikov, kakoršnih je pridobil on škofiji ljubljanski. Pridobil jih je pa toliko, da je zamogel postreči ž njimi tudi škofijam sosednim, dasi je pomnožil število duhovnij v škofiji lastni.

Oživel je namreč uže l. 1831. kapitelj novomeški, ter ustanovil več župnij in duhovnij. Tako je na novo ustanovil župniji Dragatuš leta 1854. in Suhor leta 1855. v dekaniji metliški, ter poslal jima vsaki župnika in duhovnega pomočnika. Potem je imenoval duhovnije: Dolenjo Vas l. 1830., Drago l. 1834., Knežak l. 1839. in Studeno l. 1840 župnijam, ter nastavljal pri vsaki župnika in duhovnega pomočnika. Ustanovil je tudi župnije ali samostalne duhovnije z enim duhovnikom: Babno Polje v dekaniji cirčniški, župnija ustanovljena l. 1829.; Topla Reber (Unter-Warmberg) v dekaniji kočevski, župnija ust. l. 1828.; Tujnice v dekaniji kamniški, fara ust. l. 1831.; Gotnica (Göttenitz) v dekaniji kočevski, župnija ust. l. 1845.; Reteče v dekaniji staro-loški, župnija ust. l. 1848.; Nemška Loka (Unter-Deutschau) v dekaniji kočevski, podžupnija ust. l. 1828., od l. 1854. samostalna duhovnija; Zdihovo (Oberskril) v dekaniji kočevski, podžupnija ust. l. 1840.; Žabnica v dekaniji staro-loški, podžupnija ust. l. 1840.; Terboje v dekaniji kranjski, podžupnija ust. l. 1787., zatrta l. 1809., a zopet oživljena l. 1841.; Begunje v dekaniji cirčniški, podžupnija ust. l. 1847.

Težavnim, razhodnim župnijam pa, kjer je pastiral doslej le en duhovnik, poslal je duhovnega pomočnika, tako: v Adlešiče, Studenec, Borovnico, Kovor, sv. Križ pri Tržiči, Prém, Kamno Gorico, Mošnje, Planino pri Postojni, Sorico, Cerklje v dekaniji krški; v Postojno pa, Mirno Peč, sv. Križ pri Kostanjevici, Kranjsko Goro, Trebelno poslal je še družega in v Št. Jernej tretjega kaplana.

(Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

Da bi kraljevino česko dobro prevedel proti vsakojakim navalom neprijateljskim, ustanovil je Karol l. 1363. v raznih mestih orožarnic in jih prevedel s potrebnimi ljudmi. Tega leta tudi so se na njegov ukaz postavile javne žitnice, da bi se tako v prihodnje v okom prišlo lakoti.

V tem času so se na novo rotili proti cesarju neprijatelji njegovi in so privabili na svojo stran tudi kralja danskega Valdemarja IV. in pomoranskega vojvodo Bogislava. Ali Karol je raztrgal to zvezo s tem, da se je oženil z Bogislavovo hčerjo Elizabeto. Svatovali so z veliko slovesnostjo v Krakovem v pričujočnosti dveh kraljev, danskega in cipersko-jeruzalemskega, in velikega števila vojvod in knezov. S to ženitvijo je bil utrjen mir med Česko in Poljsko in s posredovanjem Kazimira, kralja poljskega in papeževega nuncija, je tudi Ludovik, kralj ogerski, kateri je vsakojakih reči cesarju očitati hotel, obljubil mirovati. O tej četrti ženi Karolovi se pripoveduje ta posebnost, da je bila nenavadno močna, tako da ni samo srebernih ploščekov v svitke zvijala, nego tudi najmočnejše podkve igraje z rokami lomila.

Tega leta je pridobil Karol rodu svojemu mejno grofijo braniborsko, kajti oba mejna grofa Ludovik in Oton, ki sta bila v razporu s svojim bratom Štefanom

bavarskim, zapisala sta cesarju svoje zemlje, če bi brez moških naslednikov umrla. Julija meseca je prišel cesar sam v Branibor in dal priseči zvestobo sebi in svojemu dveletnemu sinu Vaclavu, kateremu je podelil naslov mejni grof.

Še bolj je hotel Karol povišati svojega malega sina s tem, da ga je namenil kronati za kralja českega. Ali modri možje, vzlasti nadškof Ernest, so odsvetovali kralju, in to zbog veljavnih razlogov. Razložili so kralju, da bi težava bila dete držati v poslušnosti, če bi bilo ožarjeno z žarom kraljevske časti. Krona ni prazen obred poleg pravic, ki jej gredó, ima tudi dolžnosti, katerih dete ne more spolnovati. No, vkljub temu je Karol svojo željo dognal in dne 15. junija l. 1363. je bil okronan dveletni Vaclav, in tri dni potem tudi nova cesarica.

Leta 1364. je umrl praški prvi in največi nadškof Ernst, in na njegovo mesto je bil izvoljen od kapiteljna soglasno Janez Očka, do tje škof olomuški, ki je kmalu na to prejel od papeža dostojnost legata svete stolice v škofijah reznanski, bamberski in mišenjski. Pozneje je ta škof bil povišan tudi na kardinala.

Naslednjega leta je obiskal cesar papeža Urbana V. v Avinjouu, vzlasti s tega namena, da bi ga pregovoril, naj se vrne v Rim kot pravo stolico namestnika Kristusovega, k čemur se je ta papež pozneje tudi odločil. Od tam se je podal Karol v mesto Arles, glavno mesto nekdanje kraljevine arelatske, ki je sicer z večine v rokah kralja francoskega bila, ali se je vendar še vedno imenovala med fevdi svete države rimske. Tu se je v spomin na pravo, ki ga je imel kot cesar do te zemlje, dal Karol od tamošnjega škofa okronati za kralja arelatskega, kar se uže 300 let ni bilo zgodilo.

Leta 1368. dne 14. februarja se je rodil cesarju drugi sin, pozneje cesar Sigismund. Tega leta je šel Karol s cesarico na Italijansko, izročivši upravljanje zemlje za časa svoje nenazočnosti nadškofu Janezu. Na Italijanskem se je moral bojevati z močnimi Visconti milanskimi, s katerimi so bili spojeni gospodarji veronski iz rodovine „de la Scala“. Te nasprotnike je moral z orožjem v poslušnost ugnati. Potem se je cesar v Viterbi s papežem Urbanom V. sešel in za slavno peljal v Rim, da bi tam, kakor je nekdanj bilo, svoj stalni sedež imel. V cerkvi šentpeterski je bila cesarica okronana. Pri tej priliki je kupil Karol v Rimu dom in ustanovil v njem hospital za Čehe. Ta pot se je cesar dalj časa mudil na Italijanskem, imel je mnogo uravnati, kar pa se ni dalo brez krvavih bojev z razbrzdanim plemstvom in upornimi mesti. Še le avgusta meseca l. 1369. se je vrnil domu, ko je bil izvedel, da se nasprotniki z novega rotijo proti njemu.

Po smrti knezaavidnickega in javorskega Bolka so pripadle njegove zemlje kroni česki; ali vendar je moral Karol napraviti sklad, da je mogel rešiti ostalino Bolkovo, na kateri so imeli različni sorodniki njegovi zagotovljene znamenite svote.

Leta 1370. se je podal cesar v Branibor, kjer si je z novega dal potrditi dedično pogodbo od mejnega grofa Otona, ki je po smrti brata svojega Ludovika začel misliti o tem, da bi dal raje zemlje svojim sorodnikom, s katerimi se je bil med tem zmiril, kakor Karolu, kateremu so vsled pogodbe pripasti imele.

Tega leta je zasnužil cesar sina svojega kralja Vaclava z Johano, hčerjo vojvodo bavarskega Albrehta. No, ker sta bila oba še premlada, poročena sta bila še le čez 6 let.

Zveza, ki se je bila ta čas proti cesarju zvezala, nekaj po nezadovoljnih knezih državnih, nekaj po neprijaznosti sosedov Karolovih, katerim se je pridružil tudi v Avinjon se povrnivši papež, razpadla je sama ob

leto 92), perutnine 166 (lansko leto 147). Za razstavo kmetijskega orodja oglasilo se je do zdaj 22 razstavljavcev, lansko leto le 17. Te številke nam kažejo napredek v enem letu. Razstava je od 31. marca do 2. dne aprila.

* Častite gg. dopisovalce uljudno prosimo, ako bi nam blagovolili v kratkem poročati, kako kaj kaže na polji. Ko bomo ta poročila za vso Kranjsko sestavili, jih bomo objavili.

* *Semenstvo.* Vodstvo grof Attems-ovega semeništvá (Samenkultur-Station) pri sv. Petru blizo Gradca poslalo nam je obširen katalog, kateri obsega imena in cené mnogovrstnega semena, ki se tam goji in prodaja. Tu dobimo vse rastline, katere so potrebne našemu kmetovalcu, sadjerejcu in vrtnarju. Ker je ta zavod znan, da ne slepari s semenom, priporočamo njegove pridelke za nakup vsim boljšim posestnikom in tistim učiteljem, kateri nameravajo napraviti šolske vrte. S semeništvom v zvezi je tudi praktična šola za vrtnarje.

* *Razstava v Trstu* sprejema tudi vino, žganje, sadje, mlekarke pridelke itd. Za vina, vinorejsko in kletarsko orodje priredi se poseben oddelek za posamezne dežele. Zraven bo tudi poskuševalnica za poskuševanje razstavljenih vin. V ta namen sestavljen je poseben odbor. Črtež njegovega delovanja objavimo v kratkem.

Živinozdravniške skušnje.

Smolika konjem jako nevarna bolezen.

V 10. številki „Novic“ poročali smo, da se v ljubljanski okolici razširja uže delj časa med konji jako nevarna bolezen smolika. Smolik je prav za prav več vrst, in sicer so to bolezní, ki le konje in največkrat žrebeta od 1 do 3 leta stare napadajo. Obstoje v bolestnih premembah žleznatih kož nosnic in stranskih nosnih votlin z oteklino medčeljustnih žlez (bezgavk). Smolik poznamo pet vrst, in sicer nedolžno, hudobno, nevarno, kužno smoliko in smrkelj. Uže imena teh peterih vrst smolik naznanijo nam manjšo ali večjo stopinjo bolezní. Da se pa zamore ena od druge razločiti, treba je pri preiskovanju natanko paziti na šest stvari, in sicer:

1. Kakošne so žleznate kože nosnic in nosnih votlin?

2. Kakošen je žlem, ki iz nosa teče, in če iz obeh ali iz ene nosnice teče?

3. Kakošne so otekle medčeljustne žleze?

4. Ali je bolezen z vročino združena ali ne?

5. Koliko časa uže bolezen trpi?

6. Ako je živina to bolezen uže imela, kako je bila ozdravljena in s kakošnim nasledkom?

Da pa zamoremo vse te reči natanko razločiti, moramo živino dobro ogledati in z rokami ošlatati. Kakor hitro gospodar po teh navedenih znamenjih spozna, da je konj zbolel na smoliki, pokliče naj kakega skušenega živinozdravnika, ne pa — kakor navadno — konjederca ali pa kakega mazača. Tudi naj gospodarji nikdar ne poskušajo take nevarne bolezní sami ozdravljati; ravno iz tega vzroka nočemo tudi povedati, kaka zdravila so najboljša zoper to bolezen. Čemu imamo pa potem živinozdravnike!

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

II.

(Dalje.)

In tako je preskrbel Anton Alojzij škofiji svoji dovelj dušnih pastirjev. So li pa imeli vérniki tudi zadošta potrebnih cerkvá? Teh pač ni pogrešalo bistro oko vikšega pastirja uže o nastopu prevzvišene službe — zaljšalo je namreč Kranjsko nad 1200 župnijskih in podružnih cerkvá, ter 150 kapelic — le v na novo ustanovljenih duhovnijah zidati so morali duhovnjani nove, v večjih starih pa prostornejše, ker so bile stare zdatno pretesne za vedno večje število duhovnjánov. Ali kako naj bi bile zidale nekatere novih duhovnij cerkve, ker so bili duhovnjani tako ubožni, da so se komaj preživelí! Zato pripomoči so jim morali blagodušni dobrotniki, osobito vikši pastir, ki je samó Dragatušcem in Suhorcem v to svrhu daroval nad 30.000 gold. Lehko so potem ti postavili temeljni kamen — Suhorci 10. julija leta 1853., Dragatušci pa 17. septembra leta 1854. — ter zidali in dozidali cerkev 4 leta pozneje, spominjevaje se vedno tudi potem s hvaležnim srcem svojega velikega dobrotnika. Dragatušci zapeli so mu še posebej v zahvalo za god l. 1854. tako-le:

„Pri novi cerkvi delamo
Nevtrudeni, veseli;
Tode se dans ozéramo
Tje prot Ljubljani beli.
Tam vtemeljitelj bivajo
Bodoče nove fare;
Neskončno osrečujejo
Nas mlade ino stare!

Na novo faro „Dragatuš“
Podali so jezére,
So si tako hvaležnih duš
Pridobili jezére!
Naj torej, mili naš gospod,
Dobrotnik tega kraja,
Naj danes Njih častiti god
Tud Dragatuš obhaja.

Z molitevjo obhajamo,
O blagi škof ga milo:
Naj Bog povrne stoterno
Njih blaženo darilo;
Naj blagor, ki ga nima svet,
Prebiva na Njih strani;
Naj ljubi Bog še mnogo let
Jih zdrave nam ohrani.

In kadar še le pozno se
Njih časno bitje steče,
Ki v domovini je, ki je
Na ptujem tako sloveče:
O naj tačas peljá v nebo
Jih Božja roka mila!
In pak stoletje fara bo
Spomin na Njih častila. —

Kadar pak bodo birmali
Mladino v cerkvi novi —
Kok' bo sprejel po vrednosti
Jih tukaj kmet sirovi? —

Glas enoglasni radosti
 Donel bo po širjavi —
 Jek iskrene hvaležnosti —
 In zdaj — veseli, zdravi!“

Enako je sezidal cerkev tudi duhovniki Radovici, ter pomagal več ali manj tudi drugim, ki so zidale nove ali prostornejše. Da so pa bili v kaki župniji duhovnjani imoviti in si zidali lahko sami cerkev, navduševal jih je k požrtovalnosti za čast in slavo božjo. To obrodilo je stotern sad in neumrljivi knez posvetil je ali sam ali pa po svojih namestnikih vsako leto vsaj eno ali še več cerkvá. Omenimo naj tu samo znamenitnejše, ki so bile posvečene za časa njega: l. 1827. v Št. Jerneju in v Lešah; l. 1828. v Mavčičah, pri sv. Križi poleg Turna, v Trebelnem in Mokronogu; l. 1829. v Prežganji; l. 1830. na Ježici, Dolenji Vasi, Koprivniku, sv. Križi pri Tržiči, Podlipi, Borovnici, Št. Jurji pod Kumom; l. 1831. na Dovjem; l. 1832. na Jančah; l. 1833. v Cerkljah; l. 1834. v Stranjah; l. 1835. v Tujnicah; l. 1836. v Tržiči; l. 1838. v Gozdu; l. 1841. v Dragi, v Zalem Logu; l. 1845. na Vačah, Dobrepoljah, Robu, Čateži; l. 1851. v Smedniku; l. 1852. na Vrhniki; leta 1857. Trnovska cerkev v Ljubljani, ter l. 1858. uže imenovani cerkvi v Dragatuši in na Suhorji.

Ker pa same gole stene ne vzbudé in ne oživé duhá za čast in slavo božjo, navduševal in spodbujal je vedno duhovnjane, da so lepotičili in zaljšali cerkve, ter skrbel, da so imeli umetniki in rokodelci v cerkvah vedno dosta dela. Ne bodemo naštevati raznih kranjskih mest, trgov, vasí, kjer so napravili nove oltarje, lece, orgle, križeve pote, svete posode in cerkvena oblačila, kajti, da bi hoteli napisati vse na drobno in posamno, pisati bi morali o tem debelo knjigo. Omenimo naj tu le, da se je za časa njega posebno ozaljšala in olepšala stolna cerkev, za kar sta si zaslug pridobila tudi preč. gospoda sedanji stolni prošt Josip Zupan in pokojni stolni dekan Karol Zorn; slednji potegoval se je posebno za kupljo, katero je tudi v istini prekrasno izdelal l. 1841. naš rojak M. Langus.

Tudi lepó vbranega petja zvonov bil je Anton Alojzij prijatelj, vedoč, da ono opominja človeka najbolj, da naj se povzdigne čist proti čistim nebesam; posvetil jih je od leta 1824. do 1859. blizu tisoč in sicer skoro vse za cerkve svoje škofije.

Gotovo, da je vse to med vérniki gojilo nadpozemeljski čut in vzbujalo krepostno življenje. Da bi pa krepost tudi lepo se razcvitala, čul je skrbni vladika vedno nad duhovniki — dasi so bili vneti in vestni — in nad vérnimi; in sicer nad duhovniki, da so vestno spolnovali sveto dolžnost svojo, da so ljudstvo o praznikih in nedeljah zjutraj in popoldne v sv. veri podučevali in da niso krščanskega poduka ne v vsakdanji ne v nedeljski šoli opuščali.*) Da bi bil pa njihovo gorečnost do svetega poklica še bolj vnel in gojil, vpeljal je leta 1852. duhovne vaje, katere je navadno vsako leto on sam z ginljivim govorom pričel in z iskrenim končal. Uže prvo leto udeležilo se jih je 154 duhovnikov. Voditelj bil jim je o. Dominik Sartori iz reda Krme-litev, ki je zbranim duhovnikom temeljito dokazal, kako mora spremljevati življenje katoliškega mašnika neprestano svetost, učenost in delavnost.

Potem čul je vedno nad vérnimi ter spodbujal jih tudi sam k krepostnemu krščanskemu življenju, bodi si

za časa svojih vizitacij ali v svojih preizvrstnih pastirskih listih. „Zatoraj, ljubi moji! — kliče jim v svojem predposlednjem postnem listu — molite pridno in pobožno k Bogu, da Vam vero pomnoži; obiskujte pridno hiše Gospodove, kjer Vam Vaši gospodje duhovni božjo besedo oznanujejo, skrbno poslušajte besede sv. katoliške cerkve in potrudite se, da njene nauke, ki jih v cerkvi in v obhoji s pobožnimi kristjani slišite, v svojem srcu ohranite, jih premišlujete in po njih svoje življenje vravnate; pridno se poslužujte skrivnosti svete vere, zlasti svetih zakramentov svete pokore in presvete Rešnjega telesa, ki so najmočnejši hrana duhovnega življenja, in ki se Vam delé v cerkvi; opravljajte dobra dela usmiljenja, sleherni po svoji moči, in držite se nepremakljivo božje cerkve, ki je steber in podslomba resnice, in je ravno zato nezmotljiva učiteljca prave vere, in bodite vdani cerkvi s tem, da spolnujete njene zapovedi, med katerimi je tudi zapoved postiti se, spolnujte jo tedaj po duhu svete cerkve; zajemajte si pa tudi z vedno molitvijo v duhu in resnici, bodi si v cerkvi ali v tistem domačem hramu, o praznikih in delavnikih, novo duhovno moč iz studenca življenja.“

Vedoč pa, da bodo vérniki tem rajši zadostili želji njegovi, če bodo z duhovniki svojimi v miru in edinosti živeli — zatreti je skušal vse, karkoli je kalilo vzajemnost med njimi in njihovimi dušnimi pastirji. Med drugim odpravil je zakon od 9. decembra l. 1785., ki je veleval, da morajo duhovnjani nove župnije ali duhovnije dušnega pastirja prejšnje stare župnije ravno tako v pridelkih in v denarju plačevati, kakor prej, ki še niso imeli svoje lastne nove duhovnije in duhovnika; in tudi štolnino je dobival vsled zakona od 27. oktobra l. 1783. dušni pastir stare župnije. Ljudstvo je zado-stovalo tej postavi z nevoljo in sè silo, kajti ono ni zamoglo zapopasti, da sprejema ptuj duhovnik plačilo za opravila, katera je opravljal njihov domači. Nezadovoljnost rastla je od dné do dné, ter vlada je morala izdati 25. januarja l. 1819. ukaz, vsled katerega zadobí plačilo za sveta opravila oni duhovnik, ki jih opravlja. Ali ukaz ostane le na papirji in stvar bi bila gotovo spet potihnila, ko ne bi bilo ljudstvo osobito l. 1848. odločno postopalo in branilo se podpirati krivice, ter drugič, ako ne bi bil knezoškof Wolf, prijatelj in zagovornik resnice, delal na to, da se izpelje pravični zakon. On sam je stvar preiskoval v posameznih duhovnijah, ter tako vravnal dohodke s pomočjo deželne vlade v treh letih.

Sedaj so duhovnjani radovoljno plačevali svojemu dušnemu pastirju to, kar so prej le sè silo in težavo ptujemu. Če pa niso zamogli v kaki ubožni duhovniji vzdrževati ga sami, pripomogel jim je preblagi knez in podpiral duhovnika. V drugih župnijah pa zboljšal je pičle župnijske dohodke z ustanovami, osobito v onih, katere podeljuje škofijstvo, in sicer: v Jesenicah, Horjulu, sv. Križi pri Tržiči, Kropi, Ljubnem, Srednji Vasi, v Bohinju, Motniku, pri sv. Petru v Ljubljani, na Bledu, v Sori, na Brézovici, Gorjah in Lichtenturnov beneficij v Idriji z glavnico po 3000 gld., ter pri D. M. v Polji z enako ustanovo in sè zemljiščem vredn. 1000 gold.; z glavnico po 2000 gld. pa, zboljšal je dohodke duhovnijam: Godovič, Hotederšica, Lipoglav in Ovsiše; tudi stolnemu dekanu (ki ni imel boljše plače od korarja) pomnožil je dohodke z ustanovo 5000 gold., in kot patron župnije Gornji Grad na Štorskem, ondotnemu župniku z glavnico 4000 gold.

Tudi stanovanja je sezidal duhovnikom v revnih in na novo ustanovljenih župnijah: Suhorju, Dragatuši in Radovici, dasi je potrosil za popravo lastnih škofijskih poslopij na Kranjskem in Štorskem nad 80.000 gold.

*) Popravil in pomnožil je tudi obrednik leta 1844., ter izdal leta 1848. knjigo za obhajanje godov škofije ljubljanske (Proprium Sanctorum); vnovič prestaviti je pa dal „branja in evangelije za nedelje in praznike“.

Z eno besedo, preblagi vladika pripravljen je bil vse storiti in vedno in povsod vérnikom svojim pripomoči, da so le sè svojimi vrlimi dušnimi pastirji v zajednosti in edinosti živeli, in da so napredovali v pravem krščanskem življenji. Da so pa v resnici napredovali, svedoči nam krepostno življenje vérnikov za časa njega sploh, ter tudi neumrljivi vladika sam v svojem poslednjem postnem pastirskem listu *) l. 1859.; on piše namreč med drugim: „Z veliko tolažbo se moje srcé vselej napolni in zeló me veselí, kedar se spominjam, kar sem v poslednjem času sam v Ljubljani videl in skusil, in kar se mi je iz vseh krajev moje obširne škofije sporočevalo, namreč, da ste, ljubi moji! tako radi in z veseljem službo božjo obiskovali, tako pridno v cerkev hodili, zakramente sv. pokore in sv. Rešnjega telesa pogosto prejemali, združeno moliti, uboge podpirali, se ojstro postili in se sploh lepo in spodbudljivo obnašali.“ (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

S pridobljenjem in vtelesenjem cele Šlezke, obeh Lužic in mejne grofije braniborske postala je česka država evropska velesila, in to tem bolj, ker je razen tega k njej šlo mnogo posestev, raztresenih po gorenji Falci, v Frankih, v Foitlandu in Mišenju. Vsa ta posestva so bila spojena s Česko ali brezposredno, ali kot fevdi. Vsak velikaš teh krajev, ki je hotel biti v posebni prijaznosti pri cesarju, izrekel se je za fevdnika krone česke; potem je bil gotov Karolovega zavetja, in če je potreboval denarja, pomagal mu je cesar z veseljem. Na ta način se je zgodilo, da je vsa sedanja kraljevina saska tje do Lipskega, pa sedanja zemlja bavarska na sever od Dunaja ali Donave do Vircburga nasejana bila s českimi ostrovi, in da je kralj česki bil djanski gospodar v teh krajinah. Ali vse to se je zamoglo zavarovati kroni česki le toliko časa, dokler bo kralj česki ob enem tudi cesar rimsko nemški, če bi pa po smrti Karolovi prišla viša moč v državi nemški drugemu knezu v roke, utegnilo bi se ponoviti, kar je bil skusil Přemisl Otakar II. od Rudolfa habsburškega.

Začel je toraj Karol misliti o tem, da bi sinu svojemu Vaclavu zagotovil nasledstvo na Nemškem, in ni mu bilo žal nobenih žrtev, da bi le izborne kneze na svojo stran spravil, kar se mu je tudi posrečilo. Da bi svoj namen tem laglje dosegel, obrnil se je sedaj Karol tudi še na papeža Gregorija XI., ki je prav rad ustregel cesarju, ker je upal z njegovo pomočjo se preseliti v Rim. Sedaj je bila samo še ena ovira, Vaclav je bil premlad. A Karol si je kmalu pomagal iz zadrege. Razglasil je, da „mladi knezi“ uže vsled svoje odgoje poprej dospejo do dušne zrelosti, kakor drugi sinovi. Izborni knezi so izpolnili željo cesarjevo, ter mu sina Vaclava za kralja nemškega izvolili. Na to je bil s svojo ženo Johano slovesno okronan v Ahenu.

Žalibog, da je Karol z lastno roko začel razdirati svoje s tolikim trudom dovršeno razširjenje česke države, in sicer s tem, da jo je med sinove razdelil. Ta nepolitiški čin se dá pojasniti edino le s preveliko ljubeznijo cesarjevo do svoje dece, in to je bila njegova slabost. Leta 1377. je cesar tudi to odredil, da bi po

smrti njegovi najstarejemu sinu Vaclavu pripadle Česka, Šlezka, del obeh Lužic in vsa posestva na Saskem in Bavarskem, pa fevdno pravo nad zemljami njegovih bratov. Drugi sin Sigismund je imel dobiti mejno grofijo braniborsko, in najmlajši sin Janez ostanke obeh Lužic z naslovom vojvoda zgorelski. Na Moravskem je umrl uže l. 1375. mejni grof Janez, cesarjev brat, in to zemljo je vladal po njem sin njegov Jošt, ki je mlajima svojima bratoma Janezu Sobeslavu in Prokopu nekatero pokrajino v podfevd podelil. Tako razdrobljenje zemlje je imelo v kratkem ta nasledek, da se je česka država Karolova raztrgala.

Da si je Karol tega leta uže močno bolehal, vendar se je namenil še enkrat v Pariz potovati, da bi še enkrat videl kraje njemu z mladih dni tako drage, kjer je bil odgojen, in da je sina svojega Vaclava priporočil prijaznosti francoskega kralja Karola V. Poleg tega je imel cesar gotovo še drug namen, namreč ta, da bi se zabranil tedaj grozeči razkol cerkven. Karola so na tem potu spremljali sin njegov Vaclav, brat cesarjev Vaclav luksenburški in mnogi drugi knezi nemški in šlezki, nekateri škofje in veliko drugih velikašev in odličnih plemičev českih. Dne 4. januarja l. 1378. imel je cesar slovesen vhod v Pariz, kjer je ostal do 16. januarija. Obiskal je kraje in osebe, njemu mile in drage od nekdanj.

Nazaj gredé je obiskal Karol zibel svojega rodu Luksenburg, kjer je brezdetnega svojega brata Vaclava napravil na to, da je svojega bratana, kralja Vaclava, za dediča svojih zemelj imenoval, če bi umrl brez potomstva. Temu so pritrdili tudi stanovi luksenburški.

Poslednja blagovita naredba Karolova pa se je tikala zboljšanja denarstva, katero je vzlasti za vladanja očeta njegovega Janeza tako v nič prišlo, da mu celó uzorno gospodarstvo in skrb Karolova ni mogla koj v okom priti. Leta 1370 postavim, je ažijo, kakor dan danes velimo, poskočil na 50 od 100. Te reči se je Karol po svojem povratku iz Pariza krepko poprijel in na občnem zboru je izdal postavo, ki je natauko določevala ceno denarja po veljavi čistega srebra, in je sploh vsestransko poskrbel o tem, da bi ne bilo dose-danjih zmešnjav, odiranja in goljufanja z denarjem.

Na koncu življenja njegovega je še užalila cesarja novica o djanskem cerkvenem razporu, na čegar omejenje je tako goreče delal in se trudil. Po smrti Gregorija XI. je ena stranka kardinalov izvolila v Rimu za papeža Urbana VI., druga pa nasproti tej v Avinjonu Klementa VII., katerega poslednjega je vzlasti dvor francoski podpiral. Karol je pisal vsem vladarjem kristijanskim, naj poslušajo Urbana VI., zakonitega papeža. Kmalu na to je Karol dne 29. novembra l. 1378. sredi žalostne rodovine svoje mirno izdihnil svojo dušo. Narod česki je bridko plakal po njem.

Pogreb rajnega cesarja in kralja se je vršil z veliko slovesnostjo. Enajst dni je bilo truplo izpostavljeno v prestolni dvorani na slovesno olepšanem mrtvaškem odru sredi vseh njegovih kron, znakov, svetinj in tisučerih sveč. Duhovniki so noč in dan molili pri njem in trume ljudi so se neprenehoma valile in trle, da še enkrat in poslednjikrat vidijo obraz mrtvega svojega gospodarja. Dne 11. decembra je bilo truplo v slavnem sprevedu vseh stanov peljano dol v mesto, najprej v cerkev samostana slovanskega na Novem Mestu, od tam k Minoritom pri sv. Jakobu na Starem Mestu, potem na Malo Stran k devici Mariji pri Johanitih blizo mosta, in konečno na Hradšine v prvostolno cerkev. V vsaki cerkvi je bilo izpostavljeno na ogled en cel dan. Še le dne 16. decembra so položili truplo cesarjevo v grob pri sv. Vidu, kjer počiva še dan danes.

*) Razposlalo ga je prečestito véliko namestništvo po njegovi smrti.

Temu odboru je ministerstvo podelilo tudi 1000 gold. podpore, da s tem poravnava stroške za tiskovine, za oznakila za posebni vinski zapisnik itd. Zapisnik tiskal se bode nemški, italijanski in francoski. Kolikor mogoče, naj vsak razstavljaavec pristavi trsovo sorto, kraj in lego vinograda, starost vina in koliko ga je še na prodaj. Ko je razstavljaavec od odbora sprejet, mora poslati za vsako tekočino 3 gold. nadavka, od drugih razstavi namenjenih predmetov pa 10 gold.

Razstavljen vina vrstijo se po kronovinah. Od vsake sorte naj se dpošlje 6 flašk. Pošilja se frankirano pod naslovom: „Oesterreichische Wein-Kollektiv-Ausstellung in Triest“. Kdor namerava kako tekočino razstaviti, naj naznani kakor hitro mogoče odboru. Načelnik temu odboru je dr. Wilhelm Rodler na Dunaji.

O gozdnem rilčkarji

razglašala kranjska deželna vlada ravnokar to-le: Ker se je zavoljo letošnje gorke zime bati večega pomnoženja gozdnega rilčkarja in bi utegnil po gozdih narediti veliko škode, se zdi deželni vladi potrebno, ponoviti svoj razglas od dne 20. januarija 1876., po katerem se gozdnim gospodarjem in trgovcem z lesom ukazuje, da morajo ves posekan ali suh smrekov in mecesnov les olupiti in to v nižavah do srede meseca aprila, po gorah do 600 metrov visokih pa do konca maja vsakega leta; kdor bi tega ne storil, mu preti kazen določena v ukazu ministerskem od 30. septembra 1857.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

II.

(Dalje.)

Anton Alojzij pa ni živel le za dušno prosveto vernikov v škofiji svoji, temveč poganjal se je tudi neustrašljivo in neprestano povsod za pravice svete katoliške cerkve, osobito v škofovskih zborih na Dunaji l. 1849. in l. 1856.

Ko je namreč napočila l. 1848. narodom avstrijskim svitla zarja svobode in samostalnosti, oglasili so se tudi dostojanstveniki cerkveni in odločno zahtevali od vlade, da oprosti cerkev zapon, v katere so jo uže v stoletji pretečenem vkovala kriva, pogubna načela Febronianizma in Jozefinizma, in drugič, da ji podeli pravice starodavne, katere sme in mora uživati ona, kot naprava nebeškega Zveličarja. Prvi oglasili so se: nadškof olomuški, dunajski, solnograški in škof bernski, ter kmalu potem škofje cerkvene okrajine Kranjsko-Primorske — tedaj tudi Anton Alojzij; odposlali so pisma državnemu zboru v Kromeriz, ki je imel nalog sestaviti ustavo in določiti razmere med cerkvijo in državo. Ali žal! dasi so sedeli v državnem zboru nekateri vrli, zvesti in svobodoljubni sinovi katoliške cerkve — kakor Haselwanter, Saskiewič, dr. Helfert — vendar niso pričakovali škofje od zbora ničesar dobrega, kajti večina njega jih je uverila, da hoče dati cerkvi le verige, ne zlatih, železne.

Ali k sreči stvar obrnila se je na bolje. Med tem časom namreč, ko je državni zbor izkoval po dolgih, nepotrebnih govorih komaj 14 paragrafov ustavnih pravic, sestavil je sedanji naš vladar Fran Josip (Ferdinandu naslednik) z vrlimi ministri svojimi ustavo, v kateri ne podeljuje le narodom, temveč tudi cerkvi

svobodo in samostalnost! §. 2. ustave se namreč glasi: „Cerkev vreduje in opravlja svoje zadeve samostalno“. To je razglasil svitli cesar 4. marcija l. 1849.

Da bi pa bili cerkveni dostojanstveniki sami vravnali po ustavi cerkvene zadeve, sklical je cesar tretjo nedeljo po Veliki noči (29. aprila) istega leta vse nadškofje in škofje države svoje na Dunaj. Sešlo se jih je 35, med njimi tudi naš knezoškof Anton Alojzij, ki se je takoj potegnil za to, da so zborovali škofje brez navzočnosti vladnega komisarja. Zborovali so pa vsak dan dvakrat, ter imeli 60 sej. Ko so se do dobra dogovorili, (volili so — predno so se razšli vsak na svoj dom) — odbor 5 udov, ki je pojasnil njihove sklepe Nj. veličanstvu in ministerstvu, ter pričeto delo dovršil. V odboru sedel je tudi naš prevzvišeni vladika, kjer je neumorno delal na to, da je cesar uže 18. in 23. aprila l. 1850. več škofijskih sklepov potrdil; med drugim: a) Škofje in vérniki smejo brez posebnega dovoljenja vladarjevega v cerkvenih rečéh sv. očetu dopisovati. b) Škofje smejo v cerkvenih rečéh ukazovati duhovnikom in vernikom brez dovoljenja deželne oblasti. c) Cesar imenuje škofje in nadškofje (razun solnograškega, olomuškega, sekovskega, lavantinskega in krškega). d) Škofje imajo oblast duhovnike, ki se pregreše v cerkvenem oziru, po zakonih cerkvenih kaznovati in odstaviti. e) Ker je večina prebivalcev avstrijskih katoliške vere, prepovedujejo se strogo ob nedeljah in praznikih hlapčevska dela. f) Nihče ne more in ne sme podučevati vérstva bodi-si v višjih ali nižjih šolah, ako mu ne privoli vikši pastir škofije, v kateri je dotična šola. g) Ljudske šole nadzoruje oblast cerkvena.

Gledé družih škofijskih sklepov pa, dogovarjati se je morala vlada z apostolskim sedežem, dokler nista (po svojih pooblaščenih kardinalu Viale-Prelà in dunajskem nadškofu Rauscher-ju) — Nj. svetost papež Pij IX. in Nj. c. kr. apostolsko veličanstvo Fran Josip I. 18. avgusta l. 1855. pogodbe (concordat-a) sklenila, ter je tudi potrdila — prvi 3. novembra, in drugi 23. oktobra ravno istega léta.

Kako je ganila Antona Alojzija vesela ta novica, svedoči naj odlomek pisma, katerega je pisal on po pogodbi duhovnikom svojim 17. sveč. l. 1856.: „Častitljivi bratje! veselimo se v Gospodu, da slovesno spoznava svet sv. cerkev, kot neomadeženo nevesto sinú Božjega, kar je tudi v resnici. Ona je stanovanje sv. Duha (Efež. 2. 22.), steber in podlaga resnice (Tim. 3, 15); nji veljajo besede: „Pojdite in učite vse narode, in krščujte jih v imenu Očeta, Sina in sv. Duha, in učite jih spolnovati vse, kar sem vam zapovedal (Mat. 28, 19, 20.). Ona je pozemeljskim popotnikom edina nezmotljiva voditeljica v nebeško domovino. Tudi država sedaj slovesno spozna, da je ona, kakor posamezni človek, svojo vikšo veljavo in vse dobrote od nje dosegla, ter da ravno zato mora spoštovati cerkvene svete postave. Pustí ji zatorej v njenem lastnem okrogu popolno svobodo, da zamore njena zveličavna beseda seči na vse strani, in da se zamore zaklad milosti vsaditi v sleherno srce, ki hrepení po nebeškem kraljestvu. Kjer je svoboda, tam je delo veselo; človek vé svoj namen, in njegovemu neupadljivemu srcu sveti zvezda upanja, da se mu bode prav izšlo. Vkljub ognju in meču, vkljub železju in derečim zverinam je sv. cerkev v onih časih, ko se ni vrinila še nobena ptuja moč v njeno notranje življenje, nevéro podrla, divje ljudstva duhovno olikala. Ne bo li zamogla tudi svetá premagati, ki je pozabil Kristusove obljube, za prihodnje življenje pa nima ne upanja ne strahú, zdaj ga premagati, ko ne teče le bogati tok življenja skoz vse žile njenega duhovnega telesa, temveč ko bode tudi država svéto njeno početje

v časni in večni blagor človeštva z vsemi močmi podpérala.

Preljubi v Kristusu! kaj pa pričakujeta odslej najvikša oblastnika na zemlji, papež in cesar, od nas, ki smo v službi svetišča Božjega? — Da z vsemi močmi in zvesto delujemo za namen, ki ga je imel naš presvitli cesar, ko je pogodbo sklepal, namreč, da se potrudimo duhovne podlage občinskega reda in blagor ljudstev obnoviti in utrditi.

Nič nas več ne zadržuje, svetu očitno oznanovati, kaj je dopadljiva in popolna volja Božja. Svobodna je cerkev Božja; — mi smo delivci njenih svetih skrivnosti, naša dolžnost je ljudem odpérati globočino modrosti in svetosti Božje, ki je v vérnem in djanskem nauku naše sv. cerkve, da se ljudstva radovoljno podvržejo sladkemu jarmu Kristusovemu, in veseli dajo Bogu, kar je Božjega, cesarju, kar je cesarjevega. Naša naloga je, da veličanstvo katoliškega bogočastja razodevamo, ter s tem posvetna srca k nebeškim željam povzdiguje. Naša dolžnost je, da čast zakonske zveze ohranimo, in družbino, ki je korenina človeške družbe, posvečujemo in vse občinstvo prenovimo. Naša sveta dolžnost je, pri odgoji mladega zaroda seme čednosti v mehka srca mladosti zasejati, in jo za ljubezen Kristusovo pridobiti. Naša naloga je, da pečat svetega križa vsem mnogoterim vedam vtisnemo, in ne dopustimo, da bi se šopirila ošabna svetna modrost in duše pogubljevala. In to storimo tem lažje, ker nas na svetu nič več ne zadržuje, povzdigniti krščansko življenje v sebi in družih. Naše srce se je razveseljevalo, ko je pogodba bila sklenjena, in po pravici; pa naše razveseljevanje veljalo je pomnoženemu delu, ki smo ga dobili v Božjo čast in ljudem v častni in večni blagor. Svet na nas gleda in pričakuje del duhovnega napredka. Čemu pač doslej toliko tožb, da se je oviralo cerkveno življenje, ako bi zdaj, ker so vse opovére odpadle, naša gorečnost za hišo Božjo ne bila bolj sveta, naša ljubezen gorkejša? Nakopali bi si potem po pravici grajo vrstnikov in naslednikov.

Gospod je še večkrat svetu z najtrdnjšimi dokazi spričal, da postave državljanske družbe mora utrditi cerkev. Nasproti pa so viharji, ki so naš del sveta pretresli, dosta očitno učili, kako dobro je za cerkev, da tudi deželna oblast z močno svojo roko strasti kroti. Ne bomo zatoraj nikdar opustili, v imenu Božjem vérnim oznanovati, da je tudi državna oblast od Boga, in da si oni, ki se jej vstavlja, nakopuje prekletstvo Božje. Ako kedaj, je pač zdaj želeti, da deželna in duhovska oblast med sabo v edinosti živite, da se brani na zemlji kraljestvo Božje. Avstrijski presvitli cesar je skrbel zatorej v prvi vrsti za to, da je ravno to edinstvo v obširnem svojem cesarstvu čisto in nepretresljivo vtemelil. Bog je blagoslovil njegov trud, ker v splošno veselje vseh dobrih in poštenih katoličanov dognal je pogodbo z apostolskim sedežem. Zato hvaležno mu bode za blagor Avstrije in za vspeh svete cerkve vneto srce vedno, ter blagrovalo dan, ko se je pogodba kakor svitla zvezda v zgodovini prikazala.“

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Konec)

III.

Karol I. je bil najpriljubljeniši vladar, kar so jih kedaj Čehi imeli, in še dandanes se pri spominu na-nj

razgreje srce vsakega domačina. Neprecenljive zasluge njegove za domovino in narod smo navedli v svoji razpravi. Nasproti temu ta vladar na Nemškem (kot rimsko-nemški cesar Karol IV.) zelo slabo sluje. Mi ga ne bomo sodili po tem, kaj in koliko je storil na Nemškem, nego po tem, kaj in koliko je storil za Čehi. Zakaj pač Nemci ravno od njega toliko zahtevajo, da bi bil moral storiti? Karol je gotovo storil za nemško državo vse, kar je ondi mogoče bilo. On je ponovil veljavo nemških cesarjev in odstranil večne svaje in razprtije ob volitvi novega kralja in cesarja itd. Prav dobro ga proti Nemcem brani Fr. Palacky v svoji: „Dějiny národu českého“, in opozorujemo čitatelje na to preimenitno delo. Nemci ne morejo odpustiti Karolu, da je pred vsem drugim toliko storil za poveličanje Česke, svoje dedične kraljevine, katero je k navadnemu blagostanju povzdignil in da je tako tudi narod česki, katerega so Nemci vedno pisano gledali, med prve in najslavnejše v Evropi vvrstil.

Sedaj pa narisajmo površno svojim čitateljem obraz osebnosti in značaja tega najslavnejega kralja českega in to poglobitno po mojstru Palackem.

Karol I. (IV.) je bil srednje postave, hrbta nekoliko zgrbljenega, tako da sta glava in vrat naprej visela. Obličja je bil širokega, naprej stoječih kosti, oči velikih, glave spredaj plešaste, brade pa goste in črne. Obleka mu je bila iz navadne robe brez lepoticja, sukno do kolen je nosil vedno zapeto. Posebno zaverovan je bil Karol v lesorezje. Tudi ob zaslišanju je navadno rezljal kar bodi v mehki les, in oči njegove so med tem letele po okoli stoječih osebah ravno tako, kakor da nobenega prošnjika ne poslušajo. Ali vendar mu ni ušla nobena beseda, in odgovor je bil vselej primeren. Kedar je Karol prišel v katero bodi mesto, je tudi očino zasliševal, da je mogel vsak, kedorkoli je imel kako zadevo, takega odločnega dne pred njega priti. Karol je kaznil strogo sleherno krivico brez ozira na osebo. Taka izredna očitna zaslišanja je imel tudi na gradu praškem, in vsak, tudi najubožniši, se je mogel potožiti.

Tajno svetovalstvo Karolovo je imelo malo oseb, in te so se ravnale bolj po njem, kakor on po njih. Za urade je znal izbirati vselej najspodobnejše osebe. Velikaši česki, za prednikov in potomcev njegovih tako močni in dosti potov uporni, podajali so se tiho volji njegovi. Pri vsem tem pa Karol ni bil svojevoljen in nasilnik, ni se sramoval odstopiti, kjer ni bil gotov, da ima prav. Očiten dokaz temu je „Majestas Carolina“, ki jo je preklical, ko je zbor ni hotel sprejeti; vedel se je toraj kot pravi ustavni vladar.

Pravico in rednost je Karol na vso moč ljubil, zato je bil tudi kakor nalašč za zakonodajatelja. Tujih pravic in sklenjenih pogodb nikdar ni oškodoval. Ko so drugi vladarji navadno samo tako dolgo besedo držali, dokler se je to skladalo z njihovo koristjo, bil je Karol zanesljiv v obljubah svojih in jih je vselej točno sploval. Listine so imele pri njem veliko veljavo, in je zato ustanovil na svojem dvoru lastnega tajnega arhivarja. Cesar Karol je bil izvrsten gospodar in je nerad denar izdajal, zato se je vojská ogibal zbog prevelikih stroškov. Svoje dolgove je pošteno plačeval, in tudi druge dolžnike je ostro poprijemal, če niso hoteli plačati. Kedar je šlo za veliko reč, na priliko, za nakup zemlje, za ustanovljenje koristnih naprav, za pridobitev umetnijskih del ali za razgrinjanje veličastva cesarskega, takrat pa Karol ni stiskal, nego je bil velikodušen in se je rad sijajno pokazal. Državno blagajnico je zapustil v najlepšem redu.

Kakor drugi vladarji, tako je tudi Karol delal na to, da državo svojo razširi in močno dinastijo ustanovi. To pa je bilo nekaj vlastitega pri njem, da svrhe svoje

je treba. Vezanje opravlja naj se vestno, ker mala zamuda napravi mnogo truda. Najboljše vezilo, katero je pri nas v navadi, je „cigelje“ (Binsengras), potem lipovo ličeje ali pa dobro uglajena slama. Najlepše tri mladike se privežejo, vse druge pa, razun ene, se porežejo nizko pri tleh. Eno mladiko pusti namreč iz tega vzroka, da jo privežeš h kolu tedaj, če bi se katera onih treh uže privezanih poškodovala. Vse nepotrebne odrastke in vso nesnago pa do dobrega otrobi.

Vezati moraš tako dolgo in tolikrat, da prirastejo mladike do vrha. Nepotrebni odrastki odstranijo naj se z nožem in ne z nohti. Po vezatvi je treba pridno osipati z motiko ali pa s plugom.

Koliko let se hmelj na eni in isti zemlji dobro obnaša?

Vsak kmetovalec iz lastne skušnje vé, da ena in ista rastlina ne mara več let zaporedoma tiste zemlje, vsaj se še zelje naveliča s časom svojega starega zelnika. Isto tako tudi hmelju ne ugaja več let isti prostor. Vendar učaka v nekaterih legah zeló visoko starost in kaj dobro rodi. Doživi se pa hmelj v 12—15 letih, vendar vrže hmeljišče še zmirom več dobička, kakor vsaka druga poljedeljska rastlina. Da pa oslabele in zastarele hmeljišče z novega na noge spraviš, ne potrebuješ nove njive, le staro hmeljišče dobro preštihaj in pognoji, stare korenine pa do živega potrebi!

(Konec prihodnjič.)

Nov trtni sovražnik.

Vinorejci naše Dolenjske se sploh pritožujejo, da se je jela trta na več krajih njihovih vinogradov sušiti. Pred dvema tednoma bila je še čisto zdrava, ko so začeli pa vinograde okopavati, zapazili so, da so očesa suha in tako tudi cela trta.

Kaj more li temu pravi vzrok biti? Mogoče, da je trta pozebla, mislila je večina vinorejcev, pa to ne more biti, vsaj ni bila še kmalu zima za trto tako ugodna, kakor ravno letošnje leto, rekli so zopet drugi; pravi vzrok moramo kje drugje iskati. Na enkrat zagnali so hrup, da priromala je uže tudi v naše vinograde največa sovražnica vinske trte — trtna uš. Pa tudi s to so se zeló motili, niti mraz, niti trtna uš sta pokončala v resnici velike dele vinskih goric, trte zadušil je drugi čisto nov trtni sovražnik, to je, 5 do 6 milimetrov dolg hrošč (keber) črnorujave barve, katerega prištevajo k lesojedcem, kamor spada tudi pri nas na Kranjskem uže sploh znani pokončevavec smrekovih logov glasoviti „lubadar“, kateremu je v obliki in v načinu življenja zeló podoben, samo da lubadar živi in si dela svoja pota v smrekovem lubju — od tod ime njegovo lubadar — novi trtni sovražnik nahaja se pa v mladem trtnem lesu, ki je enak drevesni belini, zarad tega bi ga smeli imenovati tudi „trtni belinar“. Ta hrošč zvrta s svojima močnima čeljustima v vinsko trto luknjico, se va njo zarije, ter si izdolbe v les žlebu podoben pot krog in okrog debela; ker ne more potem sok do mladike, je trta v treh dneh pokončana, hrošč je popil pa na ta način v dveh urah dva litra vina. Kako bi se znebili zopet tega zeló nevarnega sovražnika vinogradov? Ravno na ta način, kakor se zatira lubadar v smrekovem lubju, pokončati zamoremo tudi „belinarja“, ako se namreč suhe trte takoj porežejo in na istem mestu sožgejo. Pri vsem tem je pa vendar še ta sreča, da se ta hrošč ne loti korenine in da se nahaja do sedaj le v trtah, ki leže od solnca odstranjenih „senčnih“ krajih.

Posebni odsek kmetijske podružnice novomeške, ki se je ustanovil lansko leto za ubranitev trtnih bolezní,

poročal je to žalostno novico po svojem marljivem predsedniku gosp. Antonu Ogulinu na sl. c. kr. kmetijsko družbo v Ljubljani in tako naznanil jo tudi vsem kranjskim vinorejcem, da se kakor hitro mogoče ta kazen odvrne in nevarni mrčes pokonča.

Anton Derganec,
tajnik kmetijske podružnice.

Gospodarske novice.

Tretji hrvatski vinski sejm

bode 25., 26. in 27. dne aprila v prostorih hrvaško-slavonske kmetijske družbe v Zagrebu. Semenj začne se vsaki dan 25., 26. in 27. aprila ob 10. uri dopoldne, ter traja do 6. ure popoldne. Popis (katalog) za prodajo izloženih vin dobil se bode na sejmu.

O d b o r

za tretji hrvatski vinski sejm

V ljubljanski okolici smolika še vedno med konji razsaja.

Mnogo konj je uže poginilo. Ker je ta bolezen nalezljiva in jako nevarna, bati se je, da ne napravi našim gospodarjem mnogo škode. Od več strani dobili smo uže vprašanja, kako je to, da se za to bolezen naš deželni živinozdravnik nič ne peča.

Hruška, ki rodi trikrat v letu sad.

V Steadalu na Saksonskem ima urar Bachhausen hruško, katera je rodila uže več let zaporedoma po trikrat na leto sad. Hruška stoji osamljena na ograjenem dvorišču in je menda žlahna maslenka. Prvi sad je precej velik, sočnat in okusen, drugi sad je nekoliko manjši, pa vendar še okusen in sočnat, tretjikrat cvete hruška meseca julija. Ta sad pa ne dozori več popolnoma in te hruške dosežejo komaj debelost oreha.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

II.

(Dalje.)

Z ginjenim srcem je tedaj sprejel Anton Alojzij veselo to vest in pozdravil pogodbo kot svitlo zarjo lepega jasnega dnè, kjer bode sveta cerkev svobodno razvijala prapor zveličanja in prosto delovala v blagor večni in časni tolikanj hrepenečega človeštva. Da bi bila pa svoboda rodila najlepše sade, spodbujal je pri tej priliki duhovnike še k večji marljivosti v prevzvišenem poklicu. Opominjal jih je, da ne zahteva neprestane vztrajnosti v svetem poslu le najsvetejša njihova dolžnost, temveč tudi čuti hvaležnosti do Nj. svetosti papeža in Nj. veličanstva cesarja, ki sta s pogodbo zasejala med človeštvo najrodovitnejše seme k novi močni rasti cerkvenega in vérnega življenja in tudi položila ž njo najmočnejšo podlago k trdnemu in stanovitnemu občinskemu redu. Z najboljšim vspehom delovati pa bode odslej tem lažje, — mislil si je prevzvišeni vladika — ker je pogodba tudi podrla na slabi podlagi sezidane zlobne zisteme nekaterih brezverskih in mogoče publih glav, ki so naravnost tajile nebeški, božji izvor svete

cerkve. In ravno zato prepeva Anton Alojzij še posebej slavo habsburškemu dedu, ker je pripognil, vsled svojega globokega krščanskega prepričanja, s pogodbo tudi té, ne oziraje se na njihovo zlobno orožje zvijač, laži in krivih presoj. Premnogo koristil je pa tudi državi, kajti sovražniki cerkve so bili tudi sovražniki občinskega miru — katoliške Avstrije.

Vesel tedaj slavne zmage, šel je za pravice svete katoliške cerkve zelo vneti vikši pastir drugo nedeljo po Veliki noči l. 1856. na Dunaj, kamor sta poklicala Nj. svetost papež Pij IX. in Nj. veličanstvo cesar Fran Josip (prvi po svojem poslaniku Via le Prelà, drugi po predsedniku ministerstva grofu Thun-u) vse škofe in nadškofe avstrijske, da so se pogovorili, kako naj bi bili pogodbo povsod enakomérno izpeljali in spolnovali. In kakor l. 1849., tako je tudi sedaj Anton Alojzij z veljavno besedo pripomogel, da so se posvetovanja vspešno vršila in 17. junija v občno zadovoljnost dovršila. Naposled ženó ga še čuti hvaležnosti k presvitlemu cesarju, da se mu zahvali z drugimi vikšimi pastirji v latinskem pismu za podporo in varstvo sv. katoliške cerkve; prosi ga pa tudi z drugimi, da bi blagovolil podpirati cerkev z močno svojo roko še v prihodnje. Temu je pritrnil cesar v latinskem odgovoru, katerega je končal z pomenljivimi in vladarja vrednimi besedami: „Zaupajte mi, kakor jaz Vam zaupam!“ Ponos na mogočnega varuha sv. cerkve, in da je ona sedaj prosta v prosti državi, vrne se z Nj. ekscelenco prevzvišenim knezo-nadškofom goriškim dr. Andr. Gollmayer-jem *) in sedanjim prečestitim gospodom kanonikom dr. Gogalo **) 28. junija istega leta domov, ter vravna takoj cerkvene zadeve po pogodbi.

Pristavimo naj tú, da je podaril Nj. veličanstvo Fran Josip, Antonu Alojziju (in drugim l. 1856. na Dunaji zbranim škofom) v spomin pogodbe srebrno svetinjo. Ona je jako pomenljiva; ima namreč na sprednji strani dve ženski podobi, ki pomenite cerkev in državo. Podoba države spoznaš po orožni obleki, po meču, žezlu (znam. moči in sile) in po škitu sè c. kr. orlom. Cerkev je pa podoba bolj zavita, ki objema z enako roko sv. križ, z drugo pa drži grb sv. očeta z ključi sv. Petra in palmovo vejo. Nasprotna njú postava navidstavi edinstvo obeh v blagor dušni in telesni podložnih. Na zadnji strani pa čitaš napis: „Imperii cum sacerdotio concordia sancita Viennae 18. August MDCCCLV.“, to je: Pogodba države s cerkvijo sklenena na Dunaji 18. avgusta leta 1855.

III.

Spremljali smo doslej neumrljivega vladiko na polji duševnem in videli, da je delal tú neumorno in sadosno za večno prosveto vérnikov in provspeh sv. cerkve. A njegovo za splošno srečo človeštva tolikanj vneto srcé, bílo in gorelo je tudi za časno blagostanje ljudstva. Osobito vnet je bil za napredek in blagor stanú kmetijskega; v to svrhu vpisal se je takoj o nastopu prevzvišene službe v kmetijsko družbo kranjsko, štirsko in koroško; prvi je še celó predsedoval leta 1834. in l. 1835. Enako je podpiral družbe obrtnijske in zdatno pripomogel, da so se bližale svojemu namenu.

Siromakom pa, ki niso zamogli se preživeti, lajšal je bédó njihovo z miloščino. Bodi-si v Ljubljani, na Goričanah, v Gornjem Gradu ali kjerkoli je bival, povsod je trosil milodarov — večidel takim ubožcem, katerim

*) V škofa je posvetil Nj. ekscelenco Anton Alojzij 2. junija l. 1855. stolnici ljubljanski.

**) Dovršil je namreč na Dunaji istega leta meseca maja višje bogoslovne študije, a ostal za časa škofovskih posvetovanj tamkej v podporo svojemu škofu Wolfu.

ni zamogel pomoči le z 1 ali 2 gld. Bil je tudi predsednik siromašnici ljubljanski (osnovana l. 1820.) skoro 26 let, to je od leta 1824—1850., dokler ni prevzelo mestno starašinstvo samo oskrbníštva. Kako vestno je oskrboval siromašnico, svedoči njeno premoženje, ki je brojilo o nastopu njegovem 1824. leta 70.000 gold., a o odstopu predsedništva 209.090 gold. v glavnici in 100.000 gold. v ustanovah za uboge.

Kaj je bil on ubogim učencem in šolam, slišali smo uže, ko smo govorili o Alojzijevišči in o njem kot šolskem nadzorniku; pristavimo naj tú le, da je ustanovil tudi leta 1841. o smrti svojega očeta 3 ustanove po 80 gold. za uboge pridne učence mesta idrijskega. Enako je bil zaščitnik in dobrotnik dobrotelnim napravam, vednostnim društvom, in sploh vsemu, karkoli je pospeševalo časno blagostanje širje domovine Avstrije in ožje domovine Kranjske.

Tudi za svobodo in omiko milega mu naroda slovenskega bil je jako vnet, da-si sta bila stara njegova roditelja po rodu trda Nemca (preselila sta se namreč sè svojim sinom, to je, očetom Alojzijevim, iz Dunaja v Idrijo). Z rodoljubnim srcem je pozdravil leto 1848., kjer je napočila narodu našemu zarja boljše prihodnosti, ter z veseljem je opazoval, kako hitro napreduje jezik slovenski v omiki. Ali ljubil je narod v istini tudi djansko, kajti podaril mu je med drugim prekrasna dva spomenika sveto pismo in slovar.

Sveto pismo so imeli Slovenci uže v devetem stoletju; poslovenil ga je sv. Metod leta 870. sè svojimi učenci. Ali kakor je preganjala divja strast sveta brata, nju učence in njihove spise, tako preganjala je tudi sv. pismo slovensko. Kam je prešlo, ne vé nihče. In tako bili so Slovenci brez svetega pisma do 16. stoletja. V tem času namreč ga je prestavil in dal na svetlo protestant Dalmatin z Bohoričem, se vé, da v duhu novoverskem — zelo napačno; zato prepovedala ga je višja cerkvena oblast razširjati med katoliškimi Slovenci; le duhovnikom je pripustila, da so ga brali, ker niso imeli družega pripravnega v jeziku domačem. Še le leta 1784. pričneta iskrena slovenska pisatelja Jurij Japel, župnik in dekan v Naklem, in Blaž Kumerdej, vodja ljubljanskih ljudskih šol, z nekaterimi drugimi pisatelji predstavljati sveto pismo v pravem duhu katoliškem; dovršili so ga l. 1802. Z velikim veseljem ga je kupovalo in čitalo pobožno slovensko ljudstvo — tako, da je kmalu pošlo v prvem in drugem natisu. Zato tedaj, in ker se je slovenščina v teku časa zelo zboljšala in olikala, želeli so Slovenci iskreno, da bi njihovi pisatelji na novo poslovenili sveto pismo in izdali ga na svetlo. Uže je hotel ustreči tej želji neumrljivi vladika Slomšek, a strašijo ga preveliki stroški. Posvetuje se v to svrhu sè Nj. ekscelenco sedanjim prevzvišenim knezo-nadškofom goriškim dr. Gollmayer-jem, tedanjim profesorjem v bogoslovji ljubljanskem, potem z Jur. Zupan-om, Jož. Burger-jem in Bl. Potočnikom. Ali žal! posvetuje se brez vspeha — dokler ne razveseli njih in vseh vérnih Slovencev preradostna vest, da hoče preblagi mecen Anton Alojzij na svoje lastne stroške izdati sveto pismo starega in novega zakona v jeziku slovenskem in sicer z razlago po dr. Fr. Allio-lu. Vredovanje preimenitnega, a tudi težavnega dela izroči duhovnemu vodniku v semenišči ljubljanskem, sedanjemu stolnemu dekanu prezaslužnemu gosp. Juriju Volc-u. Delal je marljivo, ter dovršil s pomočjo nekaterih drugih slovenskih pisateljev, osobito prečestitih gospodov A. Zamejica in Luk. Jerana, novi zakon uže l. 1856., stari zakon pa l. 1863., ravno o tisočletnici apostolov slovanskih Cirila in Metoda. Prestavili so pa sv. pismo skoro po besedi po latinski Vulgati, kakor priporoča zbor tridentinski.

Zgodovinske stvari.

Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

I.

Drugi „monumentum perenne“ postavil si je Anton Alojzij, da je izdal nemško-slovenski slovar, katerega pričetnik je Vodnik. On namreč je prehodil prvi hribe in doline, iskaje zanj med kmeti besedi ter zraven prebiral učena dela: Jambresiča, Troca, Tomse, Dobrovskega, Rodde-ta in Stulli-a, da bi bil tako dovršil slovar po uzoru svojem. A z vsem tem še ne zadovoljen, iskal je besedi v slovarju „dictionarium“ leta 1704. natisnjem v Moskvi, v slovnici Popovičevi in v spisih Smotrinskih, Sovičevih, Frencllovih itd., naj so bili pisani s cirilico ali glagolico. Nikedar pa ni vzel ptuje besede v slovar svoj, da ni bila v duhu jezika slovenskega; tako je nabral za 30.000 nemških besedi slovenskih, in sicer dobrih slovenskih. Za podlago slovarju si je izbral takrat najboljši nemški besednjak Adelungov. Leta 1813. mislil je dokončati delo in izdal je v to svrhu za poskušnjo eno polo. Izračunil je celo delo na več kot 80 pol srednje osmirke in želel ga dati v ličnem natisu na svetlo. Ker pa ni imel denarja, da bi izdal slovar na svoje stroške, razpisal je naročbo. Ali vojska je vstala — in zaostalo je ž njo tudi namenjeno delo. In tudi slavni mož umrl je 8. prosenca l. 1819. Rokopis je ukupil po smrti njegovi nepozabljivi tržaški škof Ravnika za 130 gold. ter ga pozneje podaril prof. Metelku. A tudi v njegovih rokah ostal bi bil rokopis skoro gotovo le rokopis, ako ga ne bi bilo prosilo „Slovensko društvo“ l. 1848. (pod vodstvom nadomestljivega dr. Bleiweisa), da naj ga blagovoli posoditi društvu za izdelek slovarja. Metelko vstreže z veseljem društvu, ki se loti takoj težavnega dela; dovršilo ga je sè združeno pripomočjo veljavnih slovenskih pisateljev. Ali tudi društvu je, kakor Vodniku, manjkalo denarja, da bi bilo izdalo drago delo. Rokopis ostal je zopet rokopis, dokler ne izreče preblagi vladika Anton Alojzij v nekem pogovoru z dr. Bleiweisom 28. decembra leta 1853. blagosrčnih, domoljubnih besedi: **Vstani slovar!**

Stvar se je vršila tako-le: Dr. Bleiweis je šel namreč omenjenega dne k milostljivemu knezoškofu, da mu bi bil podaril svoj „koledarček“ za leto 1854., ki je istega leta razveselil Slovence s podobo Vodnikovo in njega životopisom. Ko pa vikši pastir o tej priliki omeni Vodnika in njegovega nedovršenega slovarja, opiše dr. Bleiweis novejšo zgodovino njegovo in izreče željo, da bi Bog poslal Slovencem mecena, ki bi izdati hotel veliko delo Vodnikovo, po katerem hrepeni ne le slovenski in slovanski svet, temveč tudi Nemci. In takoj se rodi v plemeniti duši preblazega kneza misel in sklep — biti narodu svojemu tolikanj zaželjeni dobrotnik! Še istega leta pričnejo izdelovati veliki nemško-slovenski slovar; vrednik bil mu je slavni jezikoslovec naš, gospod M. Cigale na Dunaji, katerega je v to svrhu voljen odbor prevzvišenemu knezoškofu priporočil. Ali žal! dasi so hiteli z izdelovanjem, vender ni včakal blagi mecen, da bi bil zagledal slovar beli dan. Morana namreč prehitela ga je in upihnila mu luč življenja eno leto prej. Ali zvest oblubi, zapovedal je v oporoki svojemu glavnemu dediču „Alojzijevišču“, da preskrbi iz zapuščine njegove izdajo bodi-si nemško-slovenskega in o priliki tudi slovensko-nemškega dela. Prvi je razveselil Slovence l. 1860. v 6000 iztisih, vsak iztis obsegajoč 126³/₄ tiskanih pol; drugi pa izdeljuje se sedaj, in vrli odbor, ki stoji imenitnemu, a težavnemu delu na čelu, nam je porok, da pride skoro in v občno zadovoljnost na svetlo.

(Dalje prihodnjič.)

Oj ti nesrečna Hercegovina in Bosna! Pred tremi leti še le smo zadušili upore Turkov trdoglavcev in sedaj se kaže, da jih bodemo šli z nova mirit. Kako nam je odleglo, ko se je jel raznašati glas, da so dobili naši fantje doli v Hercegovini in Bosni poslednje turško gnjezdo v pest! Težek kamen se nam je odvalil od srcá. Se ve da našemu tadanjemu ministru Andrašiju se niti sanjalo ni, kako so ga opeharili evropski ministri, ki so se sešli v nemškem Berlinu k posvetovanju, ker so mu ponudili prav zastonj dve turški deželi, Bosno in Hercegovino. Naš minister ji je bil vesel, ko otrok pirhov. Dve deželi in čisto zastonj, pomisli človek! Ko se je iz Berlina vračal domú na Dunaj, ni zinil ne bene mev, ker se je morda bal, da ga Dunajčanje iz zgolj veselja raztrgajo, če zvedó, da nese seboj v jednom žepu Hercegovino, v družem Bosno. Sicer je bilo tisti čas v Bosni še nekoliko nemirno, a Andraši minister se je tolašil in drugi evropski ministri, veseli, da so tako cenó izpečali trdoglavi deželi, prigovarjali so mu, da bo treba Hercegovcem in Bošnjakom le eno kompanijo avstrijskih vojakov pokazati, in Bošnjaki bodo bežali, da si bodo pete odbrusili. Nekateri prav prebrisani gospodje na Dunaji so mu celó dejali, da živih vojakov še treba ne bo pošiljati tje dol, uže namalanih se bodo zballi.

A kmalu smo jeli čutiti, kako neznansko se je Andraši opekel. Sila drago smo plačali novi deželi, vtaknili smo va-nje čez sto milijonov krvavo zasluženih goldinarjev, Bosna in Hercegovina požrle ste nam na tisoče mladih čvrstih mož, ki gnojé s svojimi dražimi trupli nehvaležno, divjo zemljo, in še tisti, ki so srečno odnesli svoja prsa turškim kroglam, vrnili so se hromi in bolehní nazaj k svojim ljudem. Sreče prinesel ni ta ministerski dar nikomur.

A sčasoma bi se pozabile morebiti tudi vse te reve in vsi ti stroški, naj bi pomirjeni deželi le tudi mirni ostali; a skoraj da jima je klanje, poboj, požiganje in večno rovanje prirojeno. Uže lansko jesen jele so prihajati na Dunaj kaj slabe novice, kako malo so Hercegovinci in Bošnjaki z nami zadovoljni. Vsemu, na kar jih je hotela naša gosposka privaditi, upirali so se z rokami in nogami. Najraje bi bili imeli, da bi ostalo vse pri starem, in vse nove naprave naše gosposke kadile so se jim pod nos. Škoda, da se človek sedaj le ne more potegniti za našo gosposko v Bosni in Hercegovini, da-si tudi bi se rad, če bi bilo le količkaj mogoče, a gospodje doli vèdli so se tako nepremišljeno, menili se tako malo za zastarele šege in navade ljudstva, usiljevali so mu tako zoperne nove naprave in drli ga tako, da je ljudstvo komaj čakalo prilike, kdaj bo stopilo na noge. Pričakovali so, da se jim bodo davki olajšali, a davkarski gospodje izvohali so toliko za davek pripravnih stvari, da je ljudstvo naposled dejalo: pod turško vlado bilo je boljše. Zlasti kar se je s tobakom, ki je za te kraje kaj imeniten pridelek, godilo, ni jim hotelo v glavo. Ko je bil namreč tobak zrel in pospravljen, prišli so beriči ter ga spečali v cesarske magazine, kmetu pa dali le odškodnino za njegov trud, kakor se to godi na pr. na Ogerskem, kjer je tobak zgolj cesarsk pridelek. Vrhu tega in mnozega družega šuntali in podpihovali so kristijane še Turki, kar jih je ostalo v deželi, s kratka, Bošnjaki in Herce-

ali repa pri glavici, isto tako mora vse prirastke v glavici otrebiti in prav čisto obirati. Ne obiraj pa pre zgodaj, kajti s tem si dvakrat škoduješ; ker potem nima hmelj tolake vrednosti in rastlina zgubi veliko moči za prihodnje leto. O slabem vremenu ali pri dolgem deževanju se na polji ne dá obirati, tedaj je treba spraviti hmeljevino pod streho, ker je mokrota glavicam zelo škodljiva. Pa tudi v lepem vremenu se tako dolgo ne sme obirati, dokler je še rôsa, da glavice zavoljo mokrote ne orudečijo ter svoje vrednosti ne izgubijo. Orudečeli hmelj se ne prodá tako drago, kakor zdravo blago. Brž ko je hmelj obran, se hmeljeve glavice v nalašč za to pripravljenih vozovih ali pa v vrečah (žakljih) domu spravijo in kakor hitro mogoče na zračnem in suhem prostoru raztrosijo.

Zelo važno je vprašanje: kje in kako se hmelj suši?

Hmelj sušimo: Na zračnih prostorih, na sušilnicah, katere so nalašč za to pripravljene, ali pa tudi v hiši, katero dobro kurimo. Zračni suhi prostori so podi ali skednji, podstrešje in tudi stanovanja. Se ve da ne moremo v isti sobi, v kateri sušimo hmelj, stanovati, ker je hmeljev duh premočen.

Prostori, v katerih sušimo hmelj, imeti morajo lesena tla, kamnita tla pa za sušitev niso, ker se rada napijejo mokrote, hmelj pa pri počasnem sušenju kaj rad plesne.

Da se glavice hitreje sušijo, treba je hmelj vsak dan po dvakrat ali pa vsaj enkrat dobro z grabljami premešati. V sobi, kjer sušiš hmelj, naj bo 40–45 gradov Celzijevega toplomera.

Ako imaš veliko hmeljišče, napraviti je treba posebnih sušilnic, katerih nam tu zaradi obširnosti popisati ni mogoče.

Važno je še vedeti znamenja, katera mora suh in dober hmelj imeti, in ta so: Prijeten in močen duh, glavice morajo biti razsipčne, pecelj v sredi glavice se ne sme vpogniti, ampak krhko odlomiti.

Kdor hoče o hmeljariji več izvedeti, naj si kupi „Navod o hmeljariji“, katerega dobi pri spisatelju tega navoda, Janezu Hausenbichlerju, posestniku v Žavcu. E. K.

Božjast pri perutnini.

Dostikrat se prigodi, da od časa do časa perutnino začne božjast napadati. Posebno je razna kuretina in pure tej bolezni rada podvržena. Ravno tako je znano, da se tudi hišnih tičev včasih loti. Božjast je živčna bolezen, živalice pa med tem časom čut in zavest popolnoma izgubijo.

Francoski živinozdravniki so opazili, da ima postanek te bolezni dostikrat v strahu svoj povod, kajti znamenja, ki se pred božjastnim napadom na živalih prikazujejo, je nek krik, ki je podoben tistemu, katerega živalice od sebe dajejo, kedar se česa prav močno vstrašijo, ter odletijo ali zbežijo. Tudi začnejo naglo s peruti kriliti in z nogami cepetati.

Na to začno omahovati in z ene strani na drugo padati, se prekucevati in poslednjič zvišajo noge, peroti in vrat.

To je pravi vrhunec bolezni, in živali so v tem trenutku brez vse zavesti. Napad trpi od 30 sekund do 1–2 minut. Ko pa se živali zopet zavedó, so še dalje časa vse slabe in medle. Medlevica jih navadno še le po 10–15 minutah popolnoma mine.

Za zdravilo je dobra voda, v kateri se je kuhaj z ajbelj, divji in pravi pelin in vratič. Ta voda se jim vliva polagoma z malo žličico v kljun. Ali pa se za-

mesi v to kuhovino nekoliko moke in se bolenicam daje jesti. Tudi umivanje s to vodo pomaga.

Pri pravi božjasti pa ti pomočki ne zadostujejo. Treba je, kakor pri človeku, špajka, amonijaka, eterja, kafe in voženka. Se ve da se taki dragi pomočki le pri dragih kokošjih sortah izplačajo.

Za navadno božjastne kokoši je pa najboljši nož, se vé da še za takega časa, dokler je še kaj mesa na njih. Brž po napadu naj se nikdar ne zakolje, ker takrat je meso nezdravo.

„Slov. Gosp.“

Gospodarske izkušnje.

Pomešanica detelje s travo.

Naši gospodarji se še posebno stare navade radi držé, da sejejo samo deteljo, ter nočejo verjeti, da je veliko boljše sejati deteljo pomešano s travo.

Če je še tako dobra letina in če tudi zemlja detelji dobro ugaja, vendar se na vsaki njivi lahko prepričamo, da samo detelja skoro nikdar enakomerno ne raste; tu je pregosta, tam prerodka, navadno se pa na njivi nahaja mnogo praznih prostorov. Ako pa pomešamo deteljo s travo, ki obnebu in zemlji ugaja, bomo gotovo pridelali še o suši dosti krme, kajti ni se potem bati, da bi dobili na njivo vse polno praznih prostorov. Tudi je pomešanica detelje s travo veliko boljša krma za živino, kakor pa sama detelja; ona daje prav tečno suho seno in tudi zeleno pokošena je izvrstna piča, ker tudi živine nikdar hudo ne napenja.

Se ve da je setev nekoliko težavna, ker je seme ravnih trav različno od deteljnega semena, toraj moramo vsako seme posebej sejati. Navadno sejemo tako, kakor samo deteljo med žita. Po setvi se mora njiva plitvo povleči. Navadno se pomeša štajarska detelja s travami; dobra je pa tudi bela detelja za pomešanico. Se ve da je nekoliko manjša, vendar pa posebno dobra za peščene njive. Tudi meteljka se vporablja za mešanico s travami.

Izmed raznih trav so za pomešanico najboljše sledeče: Bilnica, mačji rep — posebno dobra trava za vlažno zemljo, pahovka je najboljša izmed vseh trav, lisičji rep, izvrstna trava za močno in dobro zemljo. Slabeja trava za mešanico je glistnik in tratnica.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

IV.

Ni čudo tedaj, da je ljudstvo zato visoko čislalo blagodušnega svojega dobrotnika in gojilo do njega najpresrčnejša čutila hvaležnosti, tembolj, ker so priznavali njegove neprecenljive zasluge tudi dostojanstveniki najvišji. Avstrijski vladarji namreč, ki so opazovali z bistrim svojim očesom vedno njegova vzorna dela, bodi-si na polji cerkvenem ali svetnem, obsipali so ga s takimi častmi, kakoršne dosegaajo le najzaslužnejši cerkveni in svetni dostojanstveniki. Tako ga je imenoval l. 1826. — kakor smo uže slišali — cesar Fran I. knezom; Ferdinand I. 6. septembra l. 1844. svojim skrivnim svetovalcem, ter sedanji vladar l. 1850. komendnikom cesar. avstrijskega Fran-Josipovega reda in

o poroki svoji s presvitlo cesarico Elizabeto l. 1854. vitezom ces. avstrijskega reda železne krone I. vrste.

Poslavlila ga je tudi stolica Kranjske s tem, da ga je imenovala 29. novembra l. 1849. svojim častnim občanom. Enako častne diplome poslale so mu razna društva: l. 1826. kmetijska družba kranjska in l. 1830. štiriska in koroška; l. 1838. obrtnijsko društvo avstrijsko nad Anižo; l. 1841. deželni muzej kranjski; l. 1845. in 1854. zgodovinsko društvo kranjsko itd.

Posebno pa skušali so se mnogobrojni čestilci velezaslužnega vladike v dokazih presrčne hvaležnosti o njegovi drugi ali zlati maši, katero je obhajal slavni knez — čil in močan na duhu in telesu — 15. in 17. decembra l. 1854. Naj to slavnost opišemo.

Ker deli ljudem le Oče vsemogočni darove svoje, izpostavili so v stolnici v zahvalo prvi dan slovesnosti 15. decembra uže ob 6. uri zjutraj presveto Rešnje Telo do 10 $\frac{1}{2}$ ure predpoldne; med tem darovale so se Najvikšemu nekrvave daritve za prevzvišenega jubilanta, vérniki pa so neprenehoma molili in prosili dobrotljivega Boga, da bi blagovolil še mnogo let ohraniti jim preljubljenega vikšega pastirja. Tudi na deželi obhajali so duhovniki z vérniki ravno ta dan v to svrhu posebno službo božjo.

Ako si pa šel namerno ob 10. uri zjutraj mimo knezoškofijske palače, videl si razne deputacije iz dežele in Ljubljane, ki so hodile se poklanjat prezaslužnemu jubilantu. Prvi poklonili so se mu duhovniki ljubljanski z mnogimi dekani in župniki iz dežele, na čelu stolni dekan Karol Zorn. Naznanil mu je v imenu pričujoče in nepričujoče kranjske duhovščine presrčno veselje, ki obdaja srca njihova o petdesetletnici njegovega mašništva; potem podaril mu je v znamenje presrčne hvaležnosti in ljubezni latinsko slavnostno pismo v prekrasnem zavitku ter prosil ga naposled, da blagovoli vse pričujoče blagosloviti. Vsi pokleknejo. Vikši pastir razprosti roké in blagoslovi klečeče mašnike. To ginilo je prevzvišenega kneza tako, da ni mogel izraziti duhovnikom zahvale svoje z besedo, temuč le z rosnim očesom. Za duhovščino nastopijo Alojzijanci, ter poklonijo mu slavnostno pismo v latinskem jeziku, zahvaljevaje se mu za preobile dobrote, ki jih deli jim še vedno Nj. milost. Kmalu potem prišel je deželni glavar grof Chorinsky z obilo množico svetnih gospodov vseh stanov, ter poklonil se ž njimi preblagemu knezu, izročivši mu tudi nemško slavnostno pismo, ki se glasi v slovenskem prevodu tako-le:

„Presvitli, prečestiti Knez!“

„Gotovo bode današnji dan, ko milostljivi Knez praznujete petdesetletno obletnico duhovskega posvečenja, v srcu Kranjcev obudil iskrene čute najsrčnejše hvaležnosti do Vsegamogočnega, da Vas je po vseh potih blazega življenja Vašega z močno svojo roko varoval in okrepčeval, — in do Vas zvestega sina domovine, kateri uže mnogo mnogo let darujete vso svojo ljubezen in udanost, in kot vikši dušni pastir uže 30 let zvesto čujete nad nje najvikšim blagrom, ter jo vodite po poti božjega strahu in pobožnosti. Zares! ponosno se ozira Kranjska na Vas, in Vas uvrstuje med najvrednejše sinove svoje, ter se Vam, milostni Knez, živo zahvaljuje za toliko blagodušna dela Vaša!“

„Milostljivi Knez! Vi ste z velikodušno pripomočjo napravljali cerkve tam, kjer revščina ljudstva ni bila v stanu jih napraviti! — Vi ste ustanovili iz lastnega premoženja zaklade, ki bodo pripomogli duhovnikom preživeti se tudi v takih krajih, kjer so bili dohodki doslej revni. — Vi ste z napravo in osnovo semenišča,

v katerem se izgojujejo nadarjeni pa siromašni mladeniči, za vse večne čase utemeljili izgojišče vrlih duhovnov! — Vi ste blagodušno darovali zaklad, da pride na svetloobširni slovenski slovník, in ste tako zagotovili domačemu jeziku krepko podporo! — V najskrivnejši in samotnejši kotiček dežele, kamor bode prišel mlad duhovnik, spremljala ga bode Vaša milosrčnost, ki ga je preskrbela s knjigami, iz katerih bode zajemal blagonosno daljne omike! — Sami siromakom pribežališče, ste tudi kot predsednik ljubljanske ubožnice po 25letnem oskrbovanji ubožnega denarja in miloščine mestni občini zagotovili pripomočke, ki zamorejo bēdo revnih zdatno tolažiti! Z eno besedo: zaslužili ste si sè slavnimi deli svojimi blagovolnost presvitlega vladarja in čutila hvaležnosti ne le sedanjega rodú, temveč tudi poznih naših potomcev.“

„Dovolite tedaj, mili Knez, da podpisani v svojem imenu in v imenu vseh prebivalcev dežele kranjske Vam današnji slovesni dan izrekajo to, kar čutijo njihova srca, iz katerih živo klije iskrena želja: Da bi Vas, milostni Knez, še dolgo dolgo v preblagi delavnosti Vaši slavili!“

V Ljubljani 15. decembra l. 1854.

(S podpisi.)

Z veseljem sprejel je prevzvišeni jubilant tú spominek hvaležnosti in ljubezni, ter zahvalil se za-nj z ginljivo besedo gospodu glavarju in drugim. Ker je pa deželni glavar omenil, da tudi Nj. veličanstvo presvitli cesar ni pozabil tega dne in ga poslavil z velikim križem Leopoldovega reda, odgovori milostljivi knez, da za toliko čast — uže drugo v tem letu — dostojno zahvaliti se, primanjkuje mu besedi in da je to poslavljenje le znamenje prevelike blagovolnosti presvitlega vladarja do njega. Potem izroči mu mestni župan dr. Burger krasen kelih, katerega so mu poklonili ljubljanski meščanje v veseli spomin tega dné. Tudi ta spominek blagovolil je sprejeti preblagi knez srčno, kakor slavnostno pismo, ki mu ga je poklonil baron Codelli v imenu zgodovinskega društva kranjskega. Poslednjič izročil je še pokojni Blaznik blagodušnemu mecenu prvi iztis prve pole nemško-slovenskega slovníka, ki se je pričel ravno tiskati v njegovi tiskarni. Zapela mu je tudi ta dan hvaležna Slovenija sledeči slavospev:

Ah komaj prebudí se moja Vila,
Nar boljši Knez! kot mašnik bit' si jel;
Tu Vodniku se giblje pevska žila,
O mojem slovníku se vname cel.

Na šolah slej je Tvoja luč svetila,
Izdaje slovník tu je skor vesel;
Up moj pokrije Pevčeva gomila,
Alj Ti v Primorji še si bil moj del.

Ljubljanski stol si vredno Ti posedel,
Ognjen za blagor duš skerbeti vedel,
In mojo Vilo marno vso poznal.

Zdaj mašnik petokrat deseto leto,
Izveršil domu si vošilo vneto:
U veke „slovník“ Te bo zglasoval!

Cerkvena slovesnost pa vršila se je v nedeljo potem 17. decembra. Povišali ste jo posebno ti-le veseli dogodbi. Pel je namreč v stolnici pred slovesno zlato mašo prevzvišenega knezoškofa čast. gospod Primož Peterlin novo mašo, katerega je posvetil slavni vladika 15. decembra v ravno tisti škofijski kapeli v

mašnika, v kateri je bil posvečen on sam pred 50 leti; in druga redka slovesnost, da je krstil takoj po novi maši uže imenovanega gospoda — veleslavni in neumrljivi vladika Anton Slomšek „Jožefa Kranjskega“, katerega je pripeljal iz pekoče Afrike prezaslužni monsig. Luka Jeran.

Ko se je približala $\frac{1}{2}$ 10. ura, stopil je sedanji prevzvišeni gospod knezoškof v stolnici na leco; opisoval je z njemu lastno ginljivo besedo mnogobrojnim poslušalcem pomen redke slavnosti, opominjevaje jih na neprecenljive zasluge milostljivega jubilanta; opozoril jih pa tudi, da so svojemu velikemu dobrotniku le tedaj resnično hvaležni, ako imajo živo vero; vir velikodušnosti in blagosrčnosti preblazega vladike namreč bila je le njegova trdna živa vera. Po dokončanem slavnostnem govoru pa zapeli so zvonovi, orglje, pevci in v lepo ozaljšano stolnico pomikala se je dolga vrsta gg. duhovnikov v cerkveni opravi, na čelu slavni jubilant s prečestitim lavantinskim škofom Antonom. Pričela se je sv. maša, katero je pel prevzvišeni zlatomašnik z močnim glasom in sè spodpodljivo pobožnostjo. Po sv. maši birmal je „Jožefa Kranjskega“, kateremu je bil boter gosp. Janez Baumgartner. Na to spremila je prečestita duhovščina s svetnimi dostojanstveniki vseh stanov preljubljenega jubilanta v njegovo palačo, ter ponavljala čutila hvaležnosti pri bogato obloženi mizi dolgo v popoldne. (Dalje prih.)

Zgodovinske stvari.

Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

I.

(Dalje.)

Ko je dobil vojni minister milijone v roke, ki so se mu zdeli za udušenje upora potrebni, napel je takoj druge strune, ter jel pošiljati vojake v Dalmacijo in Hercegovino. Bil pa je uže tudi skrajni čas, ker uporniki silili so v naše vojake, kjer koli je le količkaj kazalo, da jih zmorejo. Zeló resen je bil napad letošnjo zimo, kacic 14 dni po novem letu. Komur se oči niso hotele prej odpreti, sedaj je moral izpoznati, da tli pod pepelom močna iskra, ki se le še na dan ne upa.

Blizo Korita v Hercegovini, kake tri ali štiri cesarske marše unkraj dalmatinske meje, padli so uporniki na 4 naše vojake 11. regimenta. Bilo jih je veliko več, ko naših, a bili so se naši tako junaško ter se ubranjevali ustašev tako mojstersko, da so si uporniki zastonj razbijali glavé ob majhni trdnjavi, v katero so se naši četveri vojaki zalizali. Odbijali so jih, dokler jim ni prišla pomoč iz bližnjega Korita, ki je zapodila napadavce v tek. Vodnik te četvorice, neki Spannbauer, dobil je za svojo junaško pogumnost zlato medaljo.

Zdaj še le so naši komandantje spoznali, da se uporniki ne bodo le norčevali, ampak da so uže pripravljene za resno besedo in resno delo. Ker so se prikazali prvokrat pri Koritu, zdelo se je, da je ta kraj v največi nevarnosti, zlasti zato, ker je bila kompanija naših vojakov, ki je ležala tam, z živežem in streljivom kaj slabo preskrbljena. Zato so obložili v Bileku, ki je bliže dalmatinske meje, devetdeset tovorne živine s streljivom in živežem ter jo poslali proti Koritu. A komaj je prišla ta procesija ven iz Bileka, uže je jelo dišati

po hercegovinskih rokonavsih. Telegraf ob cesti so bili preteklo noč čisto pokončali, kole posekali in drat prestrigli ter ga vzeli seboj. Napasti se pa naših vojakov še niso upali, dokler niso dospeli v Preklanico, odkodar je še kake dobre tri ure v Korito. Tu so skale globoko preklane in po tej razpoki sila ozka od vseh strani z visocimi skalami ograjena steza kviško. Tovorna živina še ni bila dobro vsa v skalovji, ko se vsuje z gorá dol gosta svinčena toča na-njo. Vojaci poskrijejo se brž po zatišjih, za skale, ter se pripravijo za boj. A kako se boš bojeval, ko od sovražnika ne vidiš nič, ko k večemu konec njegove puške, ali pa malo glave, toda prav za kratek čas, dokler meri in strelja. Uže po prvih streljih pa je nastal med gonjači strašen joj, ker bali so se za svojo in za kožo svojih živinčet. Kakor bi se jim vsem naenkrat zaukazalo, jeli so tovarni živini prerezavati jermena, s katerimi so bili tovari na-nje privezani ter se spustili, v tek, bodi si, da so hoteli ustašem, s katerimi so bili morda dogovorjeni, tako po ceni živeža preskrbeti.

Kazalo ni nič družega, kakor vrniti se, če niso hoteli da pade za našo kompanijo v Koritu namenjen živež ustašem v roke. Izgubilo se ni nič ko nekoliko kišt streljiva kacic 10.000 patronov in (kar je dražje) 8 naših vojakov. 12 pa jih je bilo ranjenib. Dva sta izgubila tako, da še njunih trupel ni bilo moč najti. Ko so šli naši drug dan ustreljene iskat, našli so jih skoro do nazega oropane in strašno razmesarjene. Enega naših so ustaši čisto zdravega vjeli, odrezali mu nos in ušesa in nastavlil mu je eden ravno svoj dolgi nož na vrat, k sreči pa prižvižga dobro pomerjena krogla ter podere Hercegovinca na tla. Tako se je naš vojak rešil.

Godilo se je to 17. januarija, sv. Antona Pušavnika dan, in zdi se, da so se za ta dan uporniki dogovorili, da se na vseh krajih z našimi poskusijo. Od vseh strani dohajala so poročila o hercegovinskih grozovitostih, tedaj se je zdelo še potrebneje, našo kompanijo v Koritu z vsem potrebnim preskrbeti. Dva dni pozneje poskušali so z nova prinesiti oni kompaniji pomoči. Ta pot poslal se je pa batalijon vojakov pred tovarno živino, drugi zadej za njo. Na ravno tistem kraju, kakor dva dni poprej, sprejele so jih tudi sedaj hercegovinske krogle s skalnatih višin dol, toda sedaj so imeli naši dovelj svinca za rokonavse, ki so jo po kratkem boji popihali ter odprli našim pot proti Koritu, kamor so prišli nenadlegovani ter pustili v Koritu mimo živeža še dve kompaniji. (Dal. prih.)

Slovstvene stvari.

Vabilo na naročbo.

Ta teden pošljem med svet vezek svojih poezij. Knjiga bo 10 tiskanih pol debela s prav krasnim in močnim papirjem; cena jej bode 1 gold. Slovence, ako sem si pridobil med njimi kaj čitateljev in prijateljev, vabim s tem prijazno na naročevanje. Naročila z naročnino vred naj se blagovoljno pošiljajo založniku, g. Ignaciju Gruntarju, c. k. notarju v Logatci, pri katerem edinem se bode dobivala knjiga. Ob enem vljudno prosim sl. občinstvo, zlasti pa gg. bogoslovce, dijake, pa tudi druge v enem kraju živeče rodoljube, naj bi si blagovoljili to knjižico skupno naročevati, da g. razpošiljatelju olajšajo trud.

„Zvonov“ X.

davek. Ako nam hoče slavna vlada pomagati, naj uvede zopet prodajo živinske soli. Adrije za napravo soli ne bode zmanjkalo, in tudi slavni erar ne bode trpel škode, če se zopet uvêde prodaja živinske soli, kajti prodalo se bode soli gotovo dvakrat toliko, kot zdaj, ako se bode dobila po nižji ceni. Jaz tedaj gorko priporočam, da slavni občni zbor sklène prošnjo do sl. vlade, naj se uvede zopet prodaja živinske soli po nižji ceni, kot navadne za kuho potrebne soli.

Odbornik Murnik podpira predlog, kateri se tudi, ko je še gospod prvosednik nekoliko opomb napravil, enoglasno sprejme. (Dal. prih.)

Zivotopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf, knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

IV.

(Dalje.)

Tako je končala slovesnost, katere so se vdeležili duhovni in véni vseh stanov s toliko gorečnostjo, da so jo pomnili in jo bodo pomnili do poslednjega zdihleja. Preblagi vladika pa globoko ginjen, zahvalil se je takoj po gg. dekanih vsem duhovnikom in vénim za presrčne čute njihove ljubezen, in pozneje še posebej v svojem postnem pastirskem listu 5. svečana l. 1855.; tú piše namreč med drugim: „Z ginjenim srcem zahvaljujem se Vam preljubi Véni, za iskreno ljubezen, ki ste mi jo skazali o moji drugi novi maši. Sladke tolažbe, predragi v Kristusu! s katero ste oveselili mojo dušo, pozabil ne bodem vekomaj.“

Da! ni je pozabil sladke tolažbe, svedoči vsestransko delovenje in požrtvovalnost njegova tudi po zlati maši, o čemur smo slišali uže na drugem mestu. Ali žal, da so jele pešati tudi njegove telesne moči in da se je bližala predragemu njegovemu življenju neusmiljena smrt s koščeno svojo roko.

Péšati pa je jel preljubljeni knez meseca avgusta l. 1858., kmalu potem, ko je posvetil Suhorcem in Dragatušcem cerkev. Da bi bil okreval, preselil se je iz Ljubljane na Goričane, ali tudi tú ni ugajal zrak njegovemu oslabelemu telesu. Vrne se zopet v Ljubljano; in da-si zeló slaboten, opravlja vsa škofijska dela sam. In še le čez dolgo potem, ko so ga prijatelji nagovarjali, naj si izvoli pomočnika, imenuje 11. novembra istega leta nepozabljivega prošta Ant. Kosa generalvikarjem. Ali vkljub temu, delal je vendar neprenehoma še sam (koncipiral, revidiral itd.) kakor prej, tako, da mu ni bilo znati v opravilih nikakoršne bolezní.

Videzno slabil je pa z novim l. 1859. Na svečnico maševal je v kapelici svoji zadnjič — bila je ravno sreda. V soboto potem 5. svečana bil je v kapelici pri sv. maši, katero je bral njegov dvorni kaplan čest. g. Anton Tavčar; ali ravno ko ta „slavo“ ali „glorio“ moli, pride mu slabo, in sicer tako hudo, da se sklone. Služabnik pomaga mu kviško in ga prosi, naj bi šel v posteljo. Ali pobožni vikši pastir hoče se udeležiti sv. maše do konca; da bi lajše prebil, se vsede. K povzdigovanji je še pokleknil; al zmešan bil je vendar vso mašo, premetoval je liste po knjigi, kakor da ne bi bil zamogel pravega najti. Tudi brevirja ni zamogel ta dan opra-

viti, tožil je namreč svojemu general-vikarju Antonu Kosu: „Ich kann heute mit dem Brevier nicht fertig werden“. Lep dokaz, kako vesten je bil Anton Alojzij v svojih duhovnih opravilih. Po sv. maši ni mogel iti sam iz kapele, peljati sta ga morala strežaja ob stranéh. Roké so se mu tresle in ves život je otrpnil. Zdravniki so trdili, da ga je zadel mrtud in sicer ravno o glorijski, ko mu je slabo prišlo; zato držal se je ves čas le bolj na eno stran.

Ker je bilo tedaj življenje v nevarnosti, spovedal ga je takoj pokojni o. Benvenuto, obhajal pa z veliko slovesnostjo general-vikar. Vsi prečestiti gg. kanoniki, drugi duhovniki in bogoslovci bili so sè svečami v roci pričujoči. Takrat sedel je še na stolu in vse dotične molitve z pričujočimi duhovniki izmolil, sv. Popotnico pa sprejel je kleče z veliko pobožnostjo.

Ko ga je vprašal potem general-vikar, bode li kaj podpisoval — ukazal si je prihraniti le podpise do c. k. vlade, druge uradne stvari pa podpisati. Pristavimo naj tú, da poslednja prošnja, ki jo je uslišal in privolil milostljivi knez, bil je ljudski misijon v Šmartnem pri Kranji.

Dasi zeló slab, vender ni hotel iti v soboto v posteljo, temveč sedel je na stolu. Proti večeru mu je nekoliko odleglo, tako, da je bil pri večerji še precej zgovoren; ulegel se je še le zvečer ob pol 10. uri. Ne nadejaje se hudega pogovarjal se je prav živo in dolgo še s pričujočimi duhovnimi gospodi. Ali ko se je približala tretja ura v nedeljo jutro, obšle so ga hude težave in govoril ni družega, nego da je čestokrat ponavljal besede: „Domine, Domine Jesu Christe!“ to je: „O Gospod, Gospod Jezus Kristus“. To so bile tudi njegove poslednje umljive besede, ki so jih pričujoči slišali iz njegovih ust.

V nedeljo ob pol 10. uri podelil mu je general-vikar Anton Kos zakrament sv. poslednjega olja. Poslužili so se potem vseh znanih pripomočkov, da bi bili le ohranili predrago življenje; brzojavili so v Gradec po slavnega zdravnika dr. Lobpreisa, ki je prišel takoj popoldne. Hoteli so bolniku naznaniti njegov prihod, a ta ni mogel več govoriti. Vžil je dva požirka vode, odprl še enkrat prav zeló oči, pogledal in zdihnil: „Domine, Domine Jesu Christe!“ Zdravnik stavil mu je na sence pijavk, kajti kri zalivala mu je možgane; toda slabost bila je uže premagala, in nad smrtjo gospodari le Bog — zastonj bil je človeški trud in znanost.

Ležal je prav pohlevno in mirno na postelji in le na pol glasno hropil, kakor da bi bil prav trdno spal. Le krči vili so ga včasi — takrat se je tresel.

Takoj ko se je raznesla po mestu govorica, da je preblagi vikši pastir nevarno zbolel, hodili so duhovni in drugi gospodje in ljudje vseh stanov povpraševati, kako da mu je? V nedeljo zvečer pa (6. svečana) je škofijsko poslopje, rekel bi, mrgolelo od ljudstva; osobito pa, ko mu je vedno hujše prihajalo, obdajalo je veliko duhovnikov posteljo svojega škofa, kakor ovčice svojega bolnega pastirja. Molili so za-nj pri mrtvaški postelji, a tudi po družih hišah v mestu in povsod, kamor je dospel glas, da vikši pastir umira. Zvečer izrekli so sodniki sodbo, da mu je prisojenih le še malo ur.

Do polnoči vil ga je krč le redko; o polnoči pa tako hudo, da so mislili vsi pričujoči, da bode sklenil. In takrat zadel ga je mrtud na levi strani. Poprej držal je levo roko še na sebi, potem pa obnemogla je popolnoma. Hropil je potem malo in lahno, ter obličje postalo je mrtvaško. To trpelo je do 1. ure čez polnoči, potem zganil se je še nekoliko, in — ni ga bilo več med živimi. Smrt bila je prav mirna in pohlevna. Vpričo 19 duhovnikov in nekaterih družih svetnih gospodov, ter med presrčno, živo molitvijo pokojnega o. Benvenuta,

*) Črtice o bolezni in smrti preblazega vladike povzeli smo „Danice“ letnik XII. listu 4. str. 26 in 27.

izročil je Stvarniku svojemu čisto, belo svojo dušo. Obličje njegovo se je spremenilo in bilo je belo kakor sneg.

Ko so drugi dan zjutraj 7. svečana ob 7. uri premilo zapeli vsi veliki zvonovi ljubljanskih in potem vseh škofijskih cerkvá, zagrnila se je Kranjska in ž njo tudi Slovenija v črno obleko. Slehernemu krvavelo je žalosti srce in rosno bilo mu je oko, in pretužno pel je s pesnikom:

„Na obnebj kranjskem zvezda vgasne,
In med lepših solnc sverove jasne
Gre v višave nam nevidnih trum.
Za njo sestic se svitlih čeda skrije,
Temna noč nad Krajino se razvije,
Ter umolkne ves veseli šum.
Le zvonovi glasno zadonijo,
Žarno zvezdo spremijo v zatôn;
Žalost po Sloveniji zbudijo,
Vse presune tužni don!

Glasi žalostni pojó premilo
Zdaj Slovencem britko naznanilo,
Da umrl je vikši njih pastir! —
Duh Njegov se tje je v kraje ločil,
Kjer mu večno jasni dan napočil
Kjer sladkosti je neskončne vir. —
Nas pa težka zguba je zadela,
Kar je bíti nehala srcé,
Ki ga vroča je ljubezen grela
Za podložne mu ovcé!“

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

I.

(Dalje.)

Odslej ni minul dan, da se ne bi slišalo o bojih z uporniki, zdaj v Hercegovini, zdaj v Bosni. Klatili so se po gorah v četah po 100 do 700, 800 skup. Naši vojaki iskali so jih po skalah in pečinah, a pokazali so se celó neradi, kedar je bilo naših več, ali pa če je bil svet za naše dovolj ugoden. V naslednjih 14 dneh zajeli so naši Osman Begove četo na maršu iz Trebinj v Bilek, ter jo primorali k boju. Bilo jih je kacic 500. Posrečilo se je našim priti jim tako blizo, da so nehali streljati ter jih prijeli z bajonetom. Bajoneta in puškinega bata pa se ustaši neizrečeno bojé; vojskovati se upajo le za skalami skriti, in res, komaj so v gledali pry bajonete, vcedili so jo, kakor bi smodil za njimi. Še le na mostu čez Trebinjsko so se ustavili, toda ne, ker so dobili nov pogum, ampak ker most ni mogel vseh bežečih požirati; na mostu zgnatli so se skup v debelo gručo, kjer so jih naše krogle metale k tlam, kakor ženice žito. Kar jih niso postrelili ali kar jih ni v vodi konec storilo, razkropili so se na vse kraje, a še od teh so jih naši mnogo vjeli.

Ta zmaga je bila sicer velike vrednosti, našim odprla se je pot od morja, iz Dalmacije mimo Trebinj in Bileka v Korito in dalje v srce Hercegovine, a ta zmaga se je tudi drago plačala, ker izgubili smo enega častnika, dva vojaka bila sta težko ranjena in še družih šest prineslo je iz boja večih ali manjših ran.

S tem pa se Krivošije, kjer se je vsaj na videz kahal upor, še niso puške pomirile.

Da, Krivošije! Naši generali bi bili ta kraj radi najpreje zgrabili, ker kazalo je na vsak način, Krivošijance najpreje k miru pripraviti ter jim malo prevroče glave ohladiti. Kazalo je to iz več vzrokov, ker tu v Krivošijah se je upor prikazal prvokrat na dan, morebiti je tu središče upora, dalje so Krivošijanci uže stari podložniki avstrijski, ter niso prišli še le pred tremi leti pod našo krono, kakor Hercegovinci ali Bošnjaci, ampak so pod krepkimi perutami našega avstrijskega orla ostareli. Še najbolj pa je jezilo naše generale, da so bili tako blizo upornikom, pa jim le nikakor niso mogli do živega. Krivošije, ta mali košček dalmatinske dežele, leži prav ob morji, ravno to je našim generalom najbolj na pot hodilo. Trebinje, Bilek, Korito, Most in druge kraje, ki ležé daleč od morja notri v deželi hercegovinski, so pač zmogli in upornike odpodili, Krivošije pa so morali do priličnega časa v stran puščati.

Tam, kjer ležé Krivošije, zajedlo se je adrijansko morje daleč noter v dalmatinsko deželo. To zajedo imenujejo kotorsko boko, ter je za vojaške in trgovske ladije zeló imenitna. Naj razsaja po adrijanskem morji še tako grozen vihar, ladije, ki so srečno v to zajedo še o pravem času ušlé, varne so popolnoma ter obvarovane vsake nesreče. Ko so naš presvitli cesar veliko veljavo te morske zajede izpoznali, napravili so tû štacijon za vojaške ladije, ter prepovedali, da se pripelje kaka tuja vojskina ladija va-njo, na priliko, angleška ali ruska. Ob tej zajedi leži mesto Kotor; ko je Bog stvaril svet, pustil je neki nalašč malo prostora za majhno primorsko mesto, ker sicer je ta zajeda od vseh strani z velikanskimi skalnatimi stenami popolnoma zaprta, ki štrlé naravnost iz morja kviško proti nebu. Silno so visoke, tako da prileze Kotorčanom solnce še le sredi dopoludneva čez te strme goré, in popoludne se jim tudi uže skrije, ko sicer ljudem po sveti še nekoliko ur dalj sije. Na temenu teh, kotorsko zajedo obdajajočih gorá je okraj, o katerem se sedaj govori: Krivošije. Kako tu sem gor priti? Najlože tako, če bi znal človek po navpik stoječih in sila visocih sivih stenah kviško plezati, kakor kuščar po zidu. Krivošijanci so se našim vojakom smejali, ko so ti jeli poskušati, če ne bi se morebiti vendar le dalo priplezati gor na krivošijanske planine.

„Hajdite gor, kozé avstrijske!“ — zasmehovali so jih z višin doli. Potov ali cesta na to visoko téme ni, le v skale vsekane stezé zvijajo se po stenah, kakor kače, vedno više plezajoč. Pokončno hoditi je največkrat nemogoče, stezé silijo tako zeló navpik, da se je treba človeku dostikrat na vse štiri spustiti, ter si tako dalje pomagati. Krivošijanci gori na planinah zdeli so si varnim, kakor v najtrdnjšem gradu, in res, skoraj ni bilo drugače. (Dalje prih.)

Slovensko slovstvo.

Nove napeve za mesec majnik priporočamo: „Venec Mariji Kraljici brez madeža spočeti, zavetnici treh redov sv. Frančiška, v spomin 700letnice njegovega rojstva“. Zložil in sestavil P. Angelik Hribar O. S. F. Z dovoljenjem vis. čast. knezoškofijstva in redovnega prednika. I. snopič. V tej zbirki je 24 raznih Marijinih pesem, med drugimi je tudi slavna sv. Kazimira „Šerčna hvala vedno gnala“ (Omni die).

Cena 75 kr. pri Blazniku, po pošti 5 kr. več.

Narodno-glasbene novosti.

„Glasbena Matica“ je razglasila to-le: Po društvenih pravilih §. 2. lit. b. je „Glasbeni Matici“ nalog, nabirati po vsi slovenski zemlji „narodne pesni“, ki se nahajajo med narodom, in skrbeti za to, da se te pesni v lepo vrejeni zbirki na svetlo dajo.

Nekaj narodnih napevov hrani uže „Glasbena Matica“ v svojem arhivu, a želeti bi bilo, da bi prijatelji petja bolj zanimali se za to narodno blago. Zato prosi odbor gospode rodoljube, naj bi nabirali in zapisavali narodne napeve; vsaka drobtina se hvaležno sprejme. Prvi glas melodije popolno zadostuje, besede pa, ako je moč, naj se zapisujejo v vseh kiticah.

Lit. d. istega §. naklada „Glasb. Matici“ dolžnost, „utemeljiti na Slovenskem po možnosti pevsko-glasbeno šolo“. Žal, da po preteku enega desetletja društvo še nima premoženja za ustanovitev glasbene šole. Naj bi torej prijatelji domače glasbe vabili rodoljube k pristopu in nabirali kake darove, ki se bodo po izročenih želji naložili k ustanovnici in o svojem času porabili v določeni namen.

Po §. 5. ima vsak družabnik pravico:

- da pride k občnemu zboru in da se v njem glasi pri vseh razgovorih, ter da glasuje in voli odbor, pa da more tudi biti sam izvoljen;
- da odboru podaja nasvete o društvenih namerah;
- da brezplačno dobiva po društvu izdane muzikalije;
- da rabi društveno knjižnico, vendar proti temu, da položi jemstvo (garancijo) za izposojeno delo.

§. 6. Družabniki plačujejo na leto 2 gold. avstr. velj. in ustanovniki po 40 gld. avst. velj. ali vse skupaj ali pa v štirih letnih obrokih zaporedoma po 10 gold.; častni družabniki so društvenine prosti. Vsako letno plačilo se društvu odšteje vsaj do konca junija meseca.

Odlomek §. 8. in 9.

Občni zbor ima pravico:

- voliti odbor in v njem še posebej prvosednika in blagajnika;
- presojsati odborovo poročilo o društvenem delovanju;
- odobravati ali ometovati račun minolega in proračun bodočega leta.

Občni zbor razsoja o vseh društvenih rečeh sploh, katere niso odboru izrekoma odločene ter o dvomnih stvaréh je samo on konečno veljaven tolmač društvenih pravil.

Vsak glasuje in voli osobno, samo vnanji družabniki smejo voliti pismeno, svoje ime na volilnem listku dodavši.

§. 10. Voditelj društvu je odbor, v katerem je s prvosednikom in blagajnikom vred 20 odbornikov, katerih najmanj 12 mora prebivati v Ljubljani. Odbor ima nalog skrbeti za to, da se doseže društveni namen, in zato še posebno pravico vnanje družabnike po potrebi postavljati za poverjenike, katerim je nalog poročati o zadevah narodne glasbi v svojem okraji, nabirati narodne pesni in pridobivati družabnike.

Odbor se voli vsako leto izmed vseh družabnikov, samo izmed častnih ne. Bivši odborniki se smejo zopet voliti.

„Glasbena Matica“ ima na razpolaganju naslednje muzikalije, katere bode po okolnostih in po razmerah dohodkov dala v tisk:

- A. Nédved: Četverglasna slovenska maša v 7 delih za moški zbor.
- A. Foerster. Šopek slovenskih narodnih pesnij za sopran, alt in moški zbor.

3. *** Transkripcija dr. B. Ipavčevega napeva „Bodi zdrava domovina“ za glasovir.

4. F. S. Vilhar. Dva samospeva za viši in nižji glas in glasovir.

5. X. zvezek „Glasb. Maticice“. Partiture raznih napevov.

Slovensko slovstvo.

* *Poezije zložil S. Gregorčič.* V Klein in Kovačevi tiskarni je v krasni obliki na svetlo prišel zvezek liričnih pesmi, ki jih je zložil naš novi pesnik S. Gregorčič, ki si je v kratkem času mnogo častilcev pridobil. Gregorčič se odlikuje pred mnogimi drugimi slovenskimi poeti sedanjega časa s tem, da on ne gleda samo na zunanjo obliko, da ne vidi v poeziji samo besedne igrace jezikoslovcev, ampak da zna v vsako svojih pesmic položiti pravo poetično jedro, pesniško misel. Pesmi tistih, ki mislijo, da je poezija dekla filologije, se bodo zgubile, kolikor tudi bi se jim reklame delalo; Gregorčičeve pesmi pa bodo ostale, ker „iz srca svoje so kali pognale“. Čestitamo toraj njemu in slovenskemu narodu za to lepo slovensko knjigo. Nadrobneje bomo morda še poročali.

* „*Krain, Küstenland und Dalmatien*, geschildert von Dr. Franz Sövidá“, XI. zvezek knjig izhajajočih pod naslovom: „die Länder Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild, herausgegeben von Dr. Friedrich Umlauf, Verlag von Karl Graeser, Wien I. Wallfischgasse 6“ — nam je ravno kar v pravlični obliki tiskan, došel v roke. — Knjiga, pisana v prvi vrsti za ptujce, opisuje lego in velikost, zemljo in vodo, podnebje in pridelke, upravo, narodne in verske razmere ter dodaja kratek zgodovinski pregled, vse mično in nepristransko, na pr. omenja naša pesnika Vodnika in Prešerna, pa tudi Anastazija Grüna z enakim priznanjem. Nad to prinaša knjiga mnogo ličnih podob iz naše domovine, tako, da bo tudi domačinom dobro došla.

Životopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

IV.

(Dalje.)

Od ponedeljka do četrtega (10. svečana) počivalo je truplo pokojnega na mrtvaškem odru v veliki škofjski dvorani, katera je bila preprežena od vrha do tal s črnim suknom. Trije lustri so jo razsvetljevali, ter po trojni gredi okrog odra stali so veliki svečniki z debelimi gorečimi svečami. Tudi veliko vencev obdajalo je mrliča, ki je bil oblečen v škofovo mašno obleko, z mitro na glavi in škofovo palico v roci, ter s častnimi cesarskimi redovi ob zglavji. Na strani pa molili so po dnevi in dolgo v noč en duhovnik in štirje bogoslovci v cerkveni opravi. Ljudstva vseh stanov mrgolelo je okrog visokega mrliča vse dni.

V sredo zarano so ga mazilili ali balzamovali. Tú so zapazili zdravniki, da je bila velika žila privodnica (aorta) vkoščena ter zamašena; zato ni zamogla kri se pretakati in od tod oni hudi krči in voda v glavi. Drob so

pokopali pri sv. Krištofu v grob pokojnega stolnega prošta Ladinika, a truplo so položili v lepo pozlačeno in v vijoličast žamet oblečeno rakev. Na pokrovu (rakve) je stal velik in prekrasno pozlačen križ, prihranjen kot edina tolažba neumrljivemu škofu Antonu Alojziju.

V četrtek 10. svečana zjutraj ob 8. pričela se je sprevodna slovesnost. Pomikal se je pa sprevod med zvonjenjem zvonov vseh ljubljanskih cerkvá in lepo vbranim petjem pevcev iz škofijske palače čez véliki in stari trg, mimo šentjakopske cerkve, po šentjakopskem mostu, čez Breg, gospodske ulice, mimo zvezde in frančiškanske cerkve, čez frančiškanski most, špitalske ulice nazaj na véliki trg in od tod v stolno cerkev. Prvi stopali so učenci nižjih in srednjih šol s svojimi učeniki in profesorji; potem šla so razna društva, med njimi „filharmoniki“, ki so z prekrasno vbranim petjem „Miserere“ čestito povzdigovali slovesni sprevod. Za njimi vvrstili so se duhovniki v sledečem redu: oo. frančiškani z dvema oo. kapucinoma kot zastopnikoma kapucinskih samostanov krškega in loškega; potem šli so za kapiteljskim križem bogoslovci, ki so peli razne žalostinke in za njimi dolga vrsta svetnega duhovenstva — gotovo 200 duhovnikov iz škofije ljubljanske in 20 iz lavantinske in drugih sosednih in sicer vsi v cerkveni opravi in gorečimi svečami. Tikoma pred rakvijo pa stopal je velečestiti stolni kapitelj, general-vikar A. Kos in celjski opat M. Vodušek oba v infulah, ter naposled Nj. ekscelenca prevzvišeni knezonadškof goriški Andr. Gollmayer. Sedaj še le nosilo je 8 gg. župnikov mrliča v odprti rakvi z vso škofovo opravo in olepšavo; svetilo mu je na straneh 8 gg. dekanov. Precej za rakvijo šla je škofova duhovščina in oskrbniki škofijskih posestev; za njimi njega sorodniki in Nj. ekscelenca deželni poglavar grof Chorinsky z drugimi svetnimi civilnimi in vojaškimi dostojanstveniki; potem pa mestni odbor in velika množica ljudi različnih stanov.

Pri prihodu v cerkev — bila je doslej zaprta — postavili so rakev na vzvišen oder; in ko so opravili duhovniki dotične molitve, stopil je sedanji prevzvišeni vladika na leco, ki je v prelepem in ginljivem govoru opisoval zasluge umrlega vikšega pastirja in priporočal ga vsem v večen spomin. Potem daroval je vikši škof za pokojnega skrivnostno daritev in opravil z drugimi duhovniki pri visokem katafalku tako zvane absolucije. Po teh slovesnih in ginljivih mrtvaških opravilih vzeli so mrliča iz odra in nesli ga v kapelico Mater e Božje, ki je druga od vélikega oltarja na moški strani. Tú so ga položili gg. župniki na tla in eden duhovnikov odpel je mrliču častne rede in odnesel jih na blazini; trugo pokrili so s pokrovom in spustili jo polagoma v podzemeljsko rakev — pričujočim spred oči. Nj. milost knezonadškof vrgel je še trikrat na rakev (trugo) pepela in odpel z duhovniki poslednje molitve, ter se poslovil za dolgo — od vélikega škofa Antona Alojzija, katerega smemo tako zvati po njegovi smrti tudi v njega — oporoki.

Odpečatil in razglasil jo je 7. svečana — kmalu potem, ko je izdihnil preblagi knez svojo plemenito dušo v nebo — deželne sodnije svetnik Brunner.

(Dalje prihodnjič.)

Zabavne stvari.

Popotne črtice.

Spisuje političen sitnež.

(Dalje.)

Da se le človeku s čem duša priveže, pa je koj boljše, odpró se mu oči in ušesa za svet in to, kar je

na njem. Zato sem jaz prav za prav še le zdaj zagledal Vransko, ki je prav čeden trg s cerkvijo in visokim ponosnim zvonikom; manj všeč je meni bila cerkev, na kateri je videti, da je delo iz različnih dôb, posebno srednji predelek s korom vred je zeló temen. Takrat so jo ravno popravljali znotraj in zunaj, toraj je bilo po nji vse razlečeno, v sprednjem delu je malal lašk umetnik na obok nekaj, kar se pa še ni poznalo.

Zunaj cerkve naletiva na gospoda župnika, do tje meni le po imenu znanega, ki je bil ves zamišljen v delo pri cerkvi. Postali smo malo pred cerkvijo v pogovoru, potem pa sva šla, ker se je noč bližala, nazaj k Šentaku, kjer sva si prej večerjo naročila; bila je dobra, tudi vino se je prileglo. Le nekaj se pa vsaj meni ni prileglo, namreč tisto žvrgolenje pri drugi mizi, ki ni bilo ne slovensko, ne nemško, ampak ne vem kaj; bile so ženske in zdaj mi je bilo brž vse jasno. Ženski spol je povsod enak — vsaj po večini — pri nas pa gosposkemu gre še ta čast, da širi nemštvo med nami. Po tej nenavadni prikazni osupnen zvem popraševaje, da je „jara gospoda“ z uradniki vred tukaj precéj nemškutarska; sam gospod Šentak, ki je narodnjak od nog do glave, mi je to pritrdil; če je v kakem gnezdu le kaj „gospode“, je uže nemškutarska.

Jaz sem mislil tukaj prenočiti in drugi dan iti naprej, pa ta prikazen mi je kar mahoma vzela vse veselje. Kaj bi počel sam med neznanimi ljudmi, ki po vsem tem še tako nemščino tolčejo, da ni ničemer podobna!!

„Ej, Janez, veš kaj, s tabo grem nazaj, saj je eno in isto, če prenočim takraj ali unkraj meje; imam vsaj prijetno družbo, tu pa ne vem, če bo.“

Tako rečem gospodu Janezu, on pravi, da mi je ta predlog hotel uže sam staviti, in tako se peljeva nazaj v Motnik. Nisem se kesal; večer nama je prekmalu preteklo, posebno, ker sva s pogovorom zašla v davna, a nepozabljiva šolska leta. No, gospod Janez, sprejmi hvalo, spominj na Motnik mi ne bo tako brž izginil, bila mi je to prav ljuba postaja na tem mojem potovanji.

Zjutraj me je potegnila pošta na Vransko, kjer sem se pa le kratko mudil v pogovoru z gospodom župnikom pri kozarcu jutrajnega piva, s katerim sem si nabrusil pete, pa se o prav lepem vremenu pod razpetim solnčnikom in z viržinko med zobmi jel dalje pomikati po celjski cesti; kdor me je videl, je moral brati na mojem obrazu popolno zadovoljnost z vsem, kar je in kar ni, in ako bi me bil kdo prašal, če mi kaj manjka, bi mu bil prav ponosno odgovoril: „nič!“ To je tisti popotni duh, ki potovanje prijetno dela; kedar ne maraš več viržinke med zobmi imeti, si pa eno zapoješ ali zažvižgaš, pa se ti pot sama spodmika pod nogami, da prideš na svoj cilj, prej ko si misliš.

Vreme je tako lepo, da si lepšega za potovanje še naročiti ne bi mogel. Razen tega pa še dolina prekrasna. Tu je uže široka in čedalje širja; na desni pač ostanejo goré trdovratno v svoji vrsti, ali na levo se ti svet odpré tako, da ima ravnina podobo trivogelnika, ki se pri Celji pa zopet zaklene, da je bolj podoben skaženemu peterovogelniku. Na levi, tam ob podnožji gorá, je videti grad, kateremu pravijo „Sanec“, dom nekdanjih celjskih grofov. Če bi bil jaz še dijak, kakor o svojem prvem potovanji po tem kraji, bi mi ne bilo nič, vkreniti na levo in ogledati si tudi to starino; zdaj pa sem uže bolj len popotnik in ostanki nekdanjega trinoštva me tudi več posebno ne mikajo, ker sem tak, da se nad marsikako stvarjo te vrste le prerad razjezim ali vsaj mi kalí dobro voljo, če se spomnim, kako so gospodarji takih „kurnikov“ nekdanj naš narod tlačili. Zdaj pač tega ni več in to je prav. Zato se mi take „zwingburge“ zdaj ne zdé več tako mikavne, kakor ne-

podpor, mi je odgovoriti, da se ta opomin nikakor ne vjemlje z dejanskimi razmerami. Ta izjava se lahko tako tolmači, kakor bi imel konjerejski odsek na razpolaganje toliko državnih podpor, da ne vé, kako li bi jih primerno v svoj namen obračal. Temu nasproti morem jaz kot prvomestnik konjerejskemu odseku opozoriti, da so državne podpore za povzdigo konjereje od strani odsekove vedno se vpotrebljale po namenu c. k. ministerstva kmetijstva za premovanje plemenskih kónj, a da se delovanje konjerejskega odseka ni omejilo samó na to, temuč da je bil in je vedno delaven, dobivati od c. kr. ministerstva žrebcev noriške krvi za žrebčarske postaje, ker najbolj ustrezajo našim razmeram, in da ima zabeležene konjerejski odsek v tej meri uže precej imena vredne uspehe. To sem želel omenjati v pojasnilo z opomnjo, da vsak napredek v stroki sadjereje in vinstva srčno pozdravljam.

Gospod Dolenc opomni, da je hotel le reči, da se delavnost konjerejskega odseka vendar po največ mora s tem baviti, da skrbi o primerni razdelitvi premij, katere dovoljuje visoko ministerstvo kmetijstva.

Odbornik Murnik: Mislil sem, da nam bode g. Ogulin v svojem 4. predlogu, nasvetovaje poseben odsek za vinstvo in sadjerejo, po vzgledu odseka za konjerejo nasvetoval kaj praktičnejšega, kakor to uže določa §. 27. naših pravil. A tega ni storil, temveč je delokrog odseka uže zajamčenega v §. 27. naših pravil še nekoliko omejil, kajti klicati hoče v odsek le Dolenjce in Notranjce, v tem ko Gorenjce izpusti, kateri sicer vina ne pridelujejo, izvzemši g. Lasnika v Ljubljani, kateri je na svojem posestvu poleg Rožnika uže tudi vino pridelal — pa so jako napredovali v sadjereji. Centralni odbor pa ne pozna v zadevah kmetijstva ne Dolenjskega, ne Notranjskega ali Gorenjskega, nego vso Kranjsko. Vipavsko sadjerejsko društvo bode imelo sicer svoj sedež v Vipavi, a delovalo bode na korist sadjereje za celo kranjsko deželo, imelo bode svoje ude povsod, v Bohinji, kakor v ilirski Bistrici, ali pa v Radečah pri Zidanem mostu. V obče pa o posebnem odseku za vinstvo in sadjerejo centralni odbor ne more določnega sklepati, nego edino le občni zbor.

Gospod družbeni prvosednik pravi: Kar se tiče mene, nikakor ne kanim spuščati se v bistveno rešitev predloga gosp. Ogulina. Predlog gosp. Dolenca o enakem predmetu je uže sprejet. Toda predlog gosp. Ogulina nikakor ne omaje predloga gosp. vodje Dolenca. Oba bode izročil centralni odbor v razsojo sl. c. kr. ministerstvu kmetijstva. Oba predloga se lahko zavržeta, ali pa se sprejme predlog gosp. vodje Dolenca, potem odpade predlog gosp. Ogulina, ali zavžre se predlog gosp. Dolenca, potem pride na vrsto gosp. Ogulinov.

Odbornik Murnik omenja vnovič, da se o predlogu gospoda Ogulina danes ne more nič gotovega skleniti, temveč centralni odbor mora po §. 16. družbinih pravil predlog še le s posebnim poročilom izročiti občnemu zboru. (Dal. prih.)

Zivotopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,
knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

IV.

(Dalje.)

Glazi se v slovenskem prevodu (pisana je nemški) v glavnih točkah tako-le:

„Tako, ko se preselim v večnost, blagovoli naj naznaniti prečestiti stolni kapitelj moja smrt posrednje po dekanih predragi mi kranjski duhovščini. Pozdravi naj jo in se jej zahvali v mojem imenu za obilo podporo, ki mi jo je neprestano delila v težavni, imenitni službi; prosi naj jo tudi, da blagovoli moliti z vérniki za-me in ohraniti me vedno v dobrem spominu. Truplo položi naj se v stolnici v rakev kapelice žalostne Matere Božje.

Gledé moje zapuščine pa določim v imenu vsemogočnega Očeta, ki edini blagoslavlja dela človeška, sledeče:

1. Izvrševalcem oporoke imenujem c. kr. deželne sodnije svétnika gospoda Janeza Ev. Perko-ta in odvetnika dr. Julija pl. Wurzbach-a. Nadejaje se, da bodeta to službo prevzela, volim vsakemu 2000 gold. in enega triročnih srebrnih miznih svečnikov.

2. Pred ali vsaj kmalu po pogrebu razdeli naj se med siromake mesta ljubljanskega 500 gold., in ravno toliko med uboge mojega rojstnega mesta Idrije.

3. Vsa moja pisma, spise, opazke itd. naj gospoda izvrševalca oporoke z gospodom stolnim proštom in gospodom knezoškofijskim notarjem pregledata, ter izročita uradne stvari knezoškofijskemu uradu, druge osebne, osobito vestne stvari pa naj takoj sežgeta v pričo imenovanih gospodov.

4. Vse škofijstvu lastne stvari, pisma, obligacije ločijo naj se precej od mojega premoženja in izročé naj se v varstvo prečestitemu stolnemu kapiteljnu, da jih oddá potem mojemu nasledniku. Za odškodnino — rabo dotičnih stvari, volim jaz škofijstvu stalno: oltarno podobo zimske kapelice v palači ljubljanski; vse mitre moje in srebrno škofovo palico; srebrno od znotraj pozlačeno kupico, ki služi za posvečevanje krizme na véliki četrtek; dvoročna srebrna oltarna svečnika v kapelici žimski; ter ravno tamkej nahajajoč se srebrn kelih s pateno; potem litografirano sliko mojega prednika Avgustina Gruberja in moja z oljnatimi barvami tiskano podobo v zlatem okviru; nahaja se v ljubljanski palači, v moji spalnici.

5. Vsled pisem knezoškofov ljubljanskih Ferdinanda grofa Kühnburškega od 1. marcija l. 1703. in Feliksa Žige grofa Schrottenburškega, dolžuje škofijstvo stolnici ljubljanski pogrebne stroške po pokojnem knezoškofu ljubljanskem Tomu Hrenu, za kar jej plačuje vsakdanji škof ljubljanski 136 gold. vsakoletnih obresti po 4%. Da pa neha ta dolg po za škofijo prezasluženem škofu, volim jaz v to svrhu stolnici 3400 gold. ter velim, da se jej izplača glavnica proti pobotnici velečestitega stolnega kapiteljna in cerkvenih starašinov takoj po moji smrti, da jo zamore ona potem naložiti na véci obresti.

6. Da-si je zeló dvomljivo, da bi bila vélika dva stolpna zvonova stolne cerkve sv. Nikolaja last predmestne cerkve sv. Petra v Ljubljani, je vender gotovo, da dobiva predmestna cerkev sv. Petra uže dolgo časa plačilo za pogrebno zvonjenje s téma zvonovoma; zato vzdrževati mora dva cerkvenika, da zvonita veliki zvon in tudi preliti morala bi ju dati, če bi bilo potreba. To čudno razmero poravnati je moja presrčna želja. Zato dogovoré naj se o tej stvari takoj po moji smrti: gospoda izvrševalca oporoke prečestiti stolni kapitelj in cerkveni starašini z oskrbništvom cerkve sv. Petra, in sicer tako, da se odpové predmestna cerkev proti primérni svoti vsem dosedanjim pravicam do imenovanih dveh zvonov. Dotična svota izplača naj se predmestni župnijski cerkvi iz moje zapuščine. *)

7. Razven tega volim stolni cerkvi dve turški preprogi in 3000 gold. za napravo cerkvene obleke.

*) Dogovorili so se, da se ne motimo, za 3000 gold.

8. Knezoškofijskemu notarju in dvornima kaplanoma, ki bodo za časa moje smrti pri meni službovali, podelé naj se jim 2. letnini; v spomin pa darujem jim 6 manjših, vsakdanjih miznih svečnikov — vsakemu dva; uradnemu slugu pa volim 200 gold. Mojim služabnikom obojega spola, ki bodo o smrti pri meni v službi, kakor tudi tukajšnjemu vrtnarju, slugu na Goričanah, izplača naj se iz zapuščine moje znesek, enak onemu, ki so ga za plačilo uže prejeli za ves čas svojega službovanja pri meni — le kuharici Antoniji Klinger, hišni Mariji Karlič in kočijažu Lovrencu Goler-ju podelim štiriletno plačo.

9. Oskrbniku knezoškofijskih posestev v Gorenjem in Starem Gradu na Štorskem in oskrbniku posestev na Goričanah in v Ljubljani volim vsakemu, če bodeta o smrti moji uže tri leta kot oskrbnika pri meni službovala, dvoje državnih dolžnih pisem, in sicer eno vred. 1000 gold. 5%, in druga vred. 500 gold. 5%. Če bi pa ne služil kedo izmed njú še tri leta, volim mu le drugo državno dolžno pismo vred. 500 gold. 5%. Gozdnemu uradniku in vodju pisarne v Gorenjem Gradu darujem po 200 gold.

10. Siromašnici ljubljanski volim 5 državnih dolžnih pisem po 1000 gold. 5% s pogojem, da izplačuje naslednjim osebam do njihove smrti sledeče mesečne zneske: Sofiji pl. Frauendorf, hčerki mojega pokojnega oskrbnika na Goričanah 8 gold. 20 kr.; vdovi mojega pokojnega kočijaža Sorčana 6 gold.; hčerki mojega umršega služabnika Weidhauserja, Anki 3 gold.

11. Siromakom idrijskim pa volim 8 državnih dolžnih pisem po 1000 gold. 5%; vsakoletne obresti razdeli naj mestni župnik z mestnim županom med uboge kdarkoli bode treba, a vender v prvi vrsti podpira naj Alojzijo Rupnik roj. Božič, potem Alojzijo in Marijo Kahl, sedaj bivajoči v Kropi na Gorenjskem, ter Heleno Kern roj. Kahl sedaj v Leobnu na Štorskem.

12. Velečestitemu ljubljanskemu konzistoriju podelim 3 državna dolžna pisma po 1000 gold. 5% v to svrhu, da oddá vsakoletne obresti usmiljenim sestram. Ko bi pa usmiljene sestre se iz Ljubljane preselile, naložé naj se obresti na Fran-Holdheimovo ustanovo za gluhomutce.

13. Novo ustanovljeni blagajnici za bolehe, volim državno dolžno pismo vred. 1000 gold. 5%.

14. Gluhomutnici, ki se ima ustanoviti v Ljubljani, podelim 8 državnih dolžnih pisem à 1000 gold. 5%; obresti prištevajo naj se glavnici toliko časa, dokler se ne ustanovi omenjeni zavod. Ako bi pa ne kazalo ga ustanoviti, razdelé naj se med uboge zapuščene ljubljanske sirote, a ne med najdence.

15. Mestni župnijski cerkvi rudarskega mesta Idrije, volim prekrasni kelih, katerega mi je darovalo ljubljansko mesto o moji zlati maši, potem umetno izdelano mašno obleko, ki so mi jo darovale nune ljubljanske, ter 1000 gold. za napravo cerkvene obleke.

16. Detišnici v Ljubljani volim 200 gold.; nunam ljubljanskim in loškim po 500 gold., ter družbi roko-deljskih pomočnikov 300 gold.

17. Moje knjige izročita naj gospoda izvrševalca oporoke takoj prečestitemu konzistoriju, ki naj uradne knjige obdrži in prihrani za mojega naslednika in za knezoškofijski urad — druge pa podaré naj se knjižnici bogoslovski in knjižnici alojzijanski, mladim duhovnikom in tudi svetnim ljudem.

18. Zavitki zapečateni ali nezapečateni, mali ali veliki, ki jih bodeta našla gospoda izvrševalca oporoke med mojo zapuščino, niso last moja, temveč oseb, katerih imena so zapisana na zavitkih; zatorej izročé naj se precej dotičnim osebam. Ravno tako izročé naj se druge stvari z napisi osebam, na katere se glasi na-

slov. Ker bi se pa lahko pripetilo, da bi jaz kako stvar ravno pred smrtjo daroval komu v spomin, naj se ne dolžé moji služabniki in služabnice tatvine, kajti o njihovi zvestobi sem uverjen.

19. Srebrno namizje, osem steklenih krožnikov, prodá naj se na dražbi, a še le po nastopu mojega naslednika — drugo srebrnino pa in posodo razne vrste, obleko, perilo, preproge in podobe bodi-si one v palači škofijski na Goričanah ali v Ljubljani, blagovoli naj razdeliti svobodno prečestiti gospod stolni prošt in general-vikar Anton Kos med moje sorodnike, prijatelje in znance. Njemu pa volim v spomin svojo zlato žepno uro, pontifikalni prstan, zlato vsakdanjo verižico z pontifikalnim križem in najlepši koretelj.

20. Svojim glavnim dedičem pa imenujem „Alojzijevišče“, katero sem ustanovil s pomočjo duhovnikov škofije svoje l. 1846.

21. Rojake svoje razveselil sem s tem, da sem prevzel stroške za izdajo nemško-slovenskega in slovensko-nemškega slovarja; prvi del pride skoro gotovo uže letos na svetlo. Ker se je pa slovenski jezik v poslednjih desetletjih čudovito izobrazil, prevzel sem tudi stroške za novo izdajo svetega pisma novega in starega zakona. Zapisnik stroškov za izdajo obeh knjig našla bodeta gospoda izvrševalca oporoke v moji pisarni (v mizi). Ako pa umrem, predno izideti zeló zaželjeni knjigi, nalagam svojemu glavnemu dediču „Alojzijevišču“, da prevzame stroške ono za njú izdajo. Veliki stroški povrnejo naj se mu sè čistim dohodkom prodanih iztisov slovarja in svetega pisma“.

Ljubljana 17. avgusta 1858.

Anton Alojzij Wolf,
knezoškof ljubljanski.
l. r.

(Konec prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

I.

(Dalje.)

Feldmaršallajtenant baron Jovanovič, ki se mu je dalo povelje, da uduši upornike, razglasil je tri dni po tej zmagi po kotorski boki in sosednih krajih, naj se gre po upornih krajih orožje pobirat, in se takoj vsak vstreli, kogar zasačijo z orožjem v roci.

Po tej zmagi prišlo je marsikaj na dan, o čemur se našim vojakom niti sanjalo ni. V Risanu na priliko, zginilo je hipoma vse orožje, ter se utajilo, a v rizan-skem samostanu našli so veliko kišto polno najnovejših pušek. Prebivalci tega kraja so bili na videz na naši strani, v resnici pa so podpirali na skrivnem upornike. Po zmagi pri Ledenicah našlo se je pa pri njih obilo blaga, ki so ga uporniki našim vzeli. Rizaničani so s tem blagom kupčevali, dá, skazalo se je, da so bili celó pri napadih na našo z živežem obloženo tovarno živino. Odslej so jih naši celó trdo prijemali, jih gonili na tlako za novo pot iz Boke kotorske gor v Krivošije ter jih porabili pri utrjenji Ledenic.

II.

Z vsemi dosedanjimi vkrepi našega vojnega vodstva pa še boji niso bili končani, ker vse dalmatinsko ljudstvo je razdraženo ter je v srcu po večem na strani upornikov, zlasti neprilčno za nas je, da so se sprijele

Kmetijska šola, katero priporočam, bi imela težiti najprej za smotrom, kmetovalcu, gorniku itd. dajati mikalen vzgled, da vidi praktično, ako tudi v manjši meri izvršeno, kar je čul ali bral. Potnemu učitelju v raznih oddelkih kmetijstva se res med našim ukaželnim kmetiskim ljudstvom ne manjka poslušalcev, toda vspeh je le majhen, ako kmetovalec ne vidi, kako se praktično izvaja, kar se njemu priporoča.

Mi kmetovalci po Dolenjskem bi bili zadovoljni z malim vzglednim gospodarstvom in vrtom za poskušnje, a brezuvetno so za to potrebni učitelji, in potni učitelj, katerega upamo dobiti, bi bil lahko tudi prav predstojnik šoli, ki bi se imela napraviti na vzglednem gospodarstvu in v vinogradu za poskušnje.

Njega ekscelencija gospod minister kmetijstva Falkenhayn je nedavno dejal, da gre kmetijstvo rakovim potem; stvarimo zatorej svojemu kmetijstvu tla, da mu bode mogoče napredovati, in to je edini kmetijski šoi dano storiti, ako tudi le v malem. V tem obziru kličem Vam kakor drugi Katon: Ceterum autem censeo! in prosim, da moj predlog na merodajnem mestu kar najtoplejše moči priporočate.

Gospod družbeni prvosednik prosi gospoda predlagalca, naj razloge, podpirajoče njegov predlog, izroči centralnemu odboru, kateri bode gotovo predmet na pravem mestu najtoplejše priporočal. A malo upanja je, da bi se ta izvrstni predlog vresničil.

Deželnemu zboru kranjskemu naprava kmetijske šole ni bila po volji, kajti šest let uže prosimo, vendar dobili nismo ničesar. Kaj malenkostnega stvariti v tem obziru se ne zdi truda vredno, kaj primernega veljád drag denar.

Odbornik gospod Murnik bere iz dopisa metliške podružnice to-le: „Slavni centralni odbor! Vsled častitega dopisa od 26. oktobra 1881. l. šte. 880 ima podpisani odbor tukajšnje podružnice čast, slavnemu centralnemu odboru naznaniti, da je gosp. Anton Ogulina pooblastil, v njenem imenu predložene točke novomeške podružnice podpirati, posebno pa zaradi dolenjske železnice se živahno in čitavo potegniti“.

Kar družega piše metliška podružnica, se vjema s predlogom gosp. Ogulina.

Kar se tiče dolenjske železnice, ni dvomiti, da zidanje iste vsakateri Kranjec in ud kmetijske družbe želi. Kakor so o tej stvari uže sl. deželni zbor, deželni odbor, trgovinska in obrtna zbornica in druga zastopstva prošnje vložili pri visocem ministerstvu in državnem zboru, bode gotovo tudi središki odbor kmetijske družbe živo priporočal izpeljavo železnice.

Gospod Ogulin poroča dalje: Kmetijsko podružnično društvo v Novomestu je dalje stavilo tudi predlog o prošnji primerne podpore sl. c. kr. ministerstvu kmetijstva, da bi se mogli poslati zastopniki k napovedanemu vinorejskemu shodu v Bolzanu. Da utemeljim svoj predlog, ni treba mnogo besed. Prvič je sedaj zeló važno, da se vdeležimo shoda in dobodemo svojim kranjskim vinom zopet veljavo in nekdanje izvrstno imé. Drugič pa se bode tam na drobno razlagalo o Phylloxeri in velike važnosti bi bilo, da je kakošen izvedenec navzočen pri zanimivih obravnavanjih, ki jih bodo imeli skoraj sami strokovnjaki.

Ker nimata ni centralni odbor, ni podružnično društvo novcev na razpolaganje, da bi dovolila izvedencem potrebno novčno podporo, meri moj predlog na to, da se prosi sl. c. k. ministerstvo kmetijstva, naj dovoli ono podporo in izvršitev tega predloga.

Gospod družbeni prvosednik vpraša, koliko podpore bi bilo treba, in gospod vladini zastopnik, kdaj bo ta shod. Ko gosp. Ogulin odgovori, da bode shod

l. 1882. in da bi bilo treba 100 gold. podpore, objavi družbeni prvosednik, da bode središki odbor za to stvar potrebne stopinje storil. (Dal. prih.)

Zivotopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

IV.

(Konec.)

Oglejmo si še nekoliko Antona Alojzija kot človeka, njega postavu, značaj, privatno vsakdanje življenje. Milostljivi gosp. stolni prošt Josip Zupan in nekatere druge velečestite osebe, ki so imele srečo osebno poznati ga in ž njim občevati, opisujejo nam ga tako:

Bil je Anton Alojzij zeló lepe srednje-velike še precej debele postave. Čelo bilo mu je visoko, obličje polno bolj okroglo kot podolgasto in barve belo-rudečkaste; lasjé imel je bele in oko vedno bistro in oestro, ki je razodevalo na prvi pogled bistrournega in veljavnega moža.

Za vladiko bil je ustvarjen — tako izrazil se o njem slavnoznani naravoslovec Hladnik, rojen tudi Idrijčan. Bil je poln resnobe, dosleden, značaja trdnega, strog, natančen in zeló varčen; tako varčnega veljaka — pravi velečestiti gospod kanonik dr. Gogala — težko, da bi bili imeli kedaj Slovenci — odtod toliko imetja; imeti je hotel za vsako najmanjšo stvarico račun, in ker ni zamogel sam na vse paziti, imel je svojega pomočnika, umršega računskega svetovalca Bezani-a; a tudi ta pomotil se je le enkrat v nekem računu za 6 starih krajcarjev, in knez ni prej miroval, dokler ni dotični po dolgem preiskovanji popravil pomote.

Bil je pa zaupljiv in prijazen osobito na Goričanah kot župnik; sprejel je slehrnega prijazno, ne le gospoda, temveč tudi kmeta in še celó berača. V Ljubljani pa obnašal se je kot knez in škof. Postava njegova, obnaša in občevanje z vsemi duhovnimi in svetnimi, bilo je vedno spodobno možko, dostojno; vcepilo je spoštovanje vsakateremu do njega; z nekakim strahom približevali so se mu duhovniki in tudi svetni uradniki; nihče ni si upal mu v obližje, temveč stal je pri sobnih vratih, med tem ko je knez možato korakal po sobi, govoré ž njim; ako je pa v sobo stopil, paziti je moral, da je bil vsaj pet korakov od njega ločen. Še celó stolni prošt ni se mu približeval z mirnim srcem, to svedočijo besede, ki jih je izjavil pri njegovi smrtni postelji neumrljivi general-vikar in prošt Anton Kos prosti sedanjemu stolnemu proštu mil. gospodu Josipu Zupanu: „Ich war unter ihm Notar der Consistorialkanzlei, dann Dechant in Idria und Krainburg, jetzt Domprobst und General-Vikar, und nie bin ich ohne „tremo“ zu ihm gekommen“, to je: Bil sem za časa njegovega vladikovanja notar knezoškofijske pisarne, potem dekan v Idriji in Kranji, sedaj stolni prošt in general-vikar in nikedar nisem prišel k njemu, da bi se mi ne bilo treslo srcé strahú.

Jako zanimiv in prijazen bil je v družbi, osobito na deželi pri obedih, kedar je birmoval; vedel je tú veliko povedati o starih časih, o francoski vladi, o škofu Antonu Kavčiči; pogovarjal se je tú z mladimi duhovniki kot oče s svojimi sinovi, a sè starimi kot sè svojimi brati. Zato ni se čuditi, da si je pridobil v

kratkem tolikega zaupanja; vse, karkoli je storil, bilo je dobro, ter vsak duhovnik mislil si je, tako mora biti in ne drugače, knezoškof uže vé, kaj dela.

Tudi na gostoljubnost, ono lepo, Slovencem, posebno duhovščini slovenski prirojeno lastnost ni pozabil; skazoval jo je v popolni meri; skoro ni bilo nedelje razven posta, da nisi gosta našel pod njegovo streho; od prve adventne do prve postne nedelje pa pogostil je vsako nedeljo 20—30 duhovnih in svetnih dostojanstvenikov; vse te zapisoval je od nastopa prevzvišene službe do smrti svoje v zapisnik v to svrhu, da je vedel, kedaj te, kedaj zopet druge povabiti.

Potem bil je izvrsten pravnik in izvanredno izurjen koncipist; koncipiral je kak dan toliko, da sta imela njegova dvorna kaplana ves drug dan dovelj pisati. Vsi uradi brali so njegova poročila in spise z veseljem in skoro v 35 letih ni se primerilo, da bi bili mu odbili kak predlog ali nasvet. Tudi na Dunaji pri zborovanji škofov l. 1849. občudovali so škofje njegovo nadarjenost, izurjenost in učenost v pravi cerkveni in svetni. Posebno visoko ga je čislal preslavni knezoškof breslavški, poznejši kardinal Diepenbrock. Zeló priljubljen bil je tudi pri cesarji in njega dvoru.

Ako je imel sovražnika, prizanesel mu je rad. Pač preseliti se je moral zaradi njega profesor dr. Jakob Zupan iz Ljubljane v Celovec, a na vladno povelje in to še le potem, ko se je poslužil miroljubni vladika vseh milih sredstev, da bi bil pripeljal veleučnega profesorja na pravi pot. Napadal je namreč tá neprestano skrivno in očitno slehrnemu pravičnega Antona Alojzija; knezoškof ga je opominjal, ali zastonj; naposled presegalo je nedostojno obnašanje še celó vladi, sklicala je komisijo — vladnega svetovalca Vesel-a in izanskega župnika Vojsko, ki sta po dolgem in nepristranskem preiskavanji spoznala profesorja za krivega. Za kazen odvzela mu je (vlada) profesuro, odločila mu 500 gold. letne pokojnine in poslala ga v pregnanstvo v Celovec. Anton Alojzij, čegar srcè ni gojilo in ne poznalo srda, usmilil se je svojega sovražnika, ter lajšal mu pretužno stanje s tem, da mu je pošiljal čestokrat ne malih svotic (50 tudi 100 gold.) denarja v Celovec. To svedočijo nam še sedaj živeče priče. Ako je pa prišel k njemu (tedaj njega pregnanstvo ni bilo tako hudo) bodi-si na Goričane ali v Ljubljano, sprejel in pogostil ga je vedno prijateljsko.

Vsakdanje privatno življenje njegovo bilo je kaj navadno, zmérno, redno. Gosp. Cvek, njegov sluga, sedaj učitelj v pokoji, in gospá Bleiweisova, bivša pokojnega vladike kuharica, opisujeta nam ga tako: „Ustal je Nj. prevzvišenost zjutraj ob 5. uri, o duhovnih vajah pa ob 4 $\frac{1}{2}$ uri. Ko je odmolil jutranjo molitev, pisal je v svoji uradni sobi do osmih; potem maševal je v domači kapeli prva leta sam, a zadnja eden njegovih dvornih kaplanov. Po sv. maši zajuterkoval je navadno malo juhe z jajcem, o postnih dneh pa privoščil si je le nekoliko čokolade, ali pa tudi ničesar, da mu je le zdravje dopustilo; črne kave pil ni nikedar. Sprejemal je potem ljudi do 11 $\frac{1}{2}$ priproste, od 11 $\frac{1}{2}$ do 1. ure duhovno in civilno gospodo. Ob 1. uri je obedoval; malo juhe, mesa, nekoliko pečenke ali močnate jedi, kozarec dobrega vina zadostovalo je njegovi telesni potrebi. O postnih dneh postil se je strogo in zdrževal se mesnih jedi tudi o sabotah, da-si ni to zapovedano v ljubljanski škofiji; a on je hotel biti in bil je v resnici luč — tudi gledé cerkvenih zapovedi — svojim vérnikom; še celó zadnje dni, ko je vidoma hiral, ni zamogel ga pregovoriti njegov zdravnik dr. Čubar, da bi bil opustil postiti se. Po obedu opravil je duhovne molitve in potem videl si ga zopet tičati do 6. ure v njega uradni sobi. Da bi bil duha razvedril, peljal se je sedaj ali šel je na sprehod

najraje na škofijski vrt k sv. Petru ali pa proti Rosnicam; ako je bilo vreme neugodno in pozimi, kratkočasil se je doma sè svojimi prijatelji duhovnimi in svetnimi do 8. ure, to je, do večerje. Po večerji zapazil si ga zopet pri delu do 10. ure; opravil je potem duhovne molitve, priporočil se Vsegamogočnemu in šel počivat. Tega reda držal se je, ko je bilo mogoče, kjerkoli je bival.“

* * *

Tako smo opisali, kakor smo poizvedeli in kolikor je bilo v naši slabi moči, življenje in zasluge vélikega škofa Antona Alojzija, čegar imé se bode svetilo sto in stoletja v povestnici cerkveni in svetni mile nam domovine slovenske, oziroma škofije ljubljanske. Velečestiti stolni kapitelj postavil mu je l. 1860. iz zapuščine njegove v stolnici na evangeljski strani oltarja sv. Rešnjega Telesa spomenik (doprski kip), katerega je prekrasno izdelal domači umetnik g. Zajec iz najlepšega arabskega marmorja; pod kipom čitaš na beli plošči sledeči napis: „Anton Alojzjus Wolf, Episcopus Labacensis et Princeps, Insignium Imperialium Austriacorum Ordinum; Leopoldi Magnae Crucis et Ferreae Coronae I. Classis Eques, Francisci Josephi Commendator, Sacrae Caes. Reg. et Apost. Majestatis Consiliarius intim. act et cet., natus Idriae 14. Junii 1782; Sacerdos ordinatus Labaci 15. Decembris 1804; Episcopus Labacensis 3. Octobris 1824. Goritiae consecratus, 7. Februarii 1859. defunctus et in hujus Ecclesiae cathedralis crypta ad aram Ss. Redemptoris depositus; in administranda Diocesi indefesso fervore explendecens, de Patria et Litteris meritissimus ac Collegii Aloysiani Fundator“ — Anton Alojzij Wolf, knezoškof ljubljanski, lastnik cesarskih avstrijskih redov: vélikega križa Leopoldovega reda, vitez železne krone I. vrste, komendnik reda Fran-Josipovega, Nj. ces. kralj. apost. Veličanstva skrivni, pravi svetovalec itd., rojen v Idriji 14. junija l. 1782., v mašnika posvečen v Ljubljani 15. decembra 1804.; v škofa ljubljanskega posvečen v Gorici 3. oktobra 1824.; umrl 7. februarja 1859. in pokopan v tej stolnici v rakvi kapelice ss. odrešenika (imenuje se tudi kapelica žalostne Matere Božje); v oskrbovanji škofije z neumorno gorečnostjo se odlikajoč, za domovino in vede velezaslužen in Alojzijevišča ustanovnik.

Zabavne stvari.

Popotne črtice.

Spisuje političen sitnež.

(Dalje.)

Pred mano se vzdiguje gorovje, deloma obsajeno z vinskimi trtami. Tu raste vino, pač ne sladko, pa vendar zdravo, samo navaditi se ga moraš. Za temi gorami je Šoštanj in Velenje. Ves zamaknjen v to zelenje komaj zapazim pred sabo Braslovče, v katere okoli vogla tako rekoč nenadoma stopim. Lep in še precéj velik je ta trg, mora imeti tudi nekaj obrtnije, ker se to po raznih napisih vidi, med katerimi je mnogo tudi nemških. Meni se je zeló podoben zdel našemu Mengšu.

Kam? Vroče je, da mi pot z obraza lije, ura je uže ena čez poldne, mene žeja. Oziram se po trgu ob levi in desni, videti je več gostilnic, pa kam? Nekoliko si to preišlujem, potem se osrčim in vstavim postar-nega moža, ki me je ravno pozdravil:

„Čujte mož, kje je pa tukaj čitalnica?“

„Čitalnica?“ — preišljuje on — „v Celji in Mo-